

Blijven werken als je moeder wordt

WIE WORDT DAAR GELUKKIGER VAN EN WIE NIET?

Een onderzoek naar de invloed van persoonlijkheid op de relatie tussen veranderingen in werkstatus en in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind.

“Blijven werken als je moeder wordt. Wie wordt daar gelukkiger van en wie niet?”

Een onderzoek naar de invloed van persoonlijkheid op de relatie tussen veranderingen in werkstatus en in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind.

Jaap Geerds

Studentnummer: 313003

Utrecht, april 2012

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Sociale Wetenschappen

Sociologie: Arbeid, organisatie en management

Begeleider: Dr. B. Pouwels

Tweede beoordelaar: Drs. B. Jetten

Voorwoord

Gelukkiger ben ik niet geworden door dit afstudeeronderzoek. Wel is mijn studiesatisfactie door het afronden van deze scriptie stukken hoger dan voorheen.

Het onderzoek heeft me vooral veel bijgebracht. Allereerst het gegeven dat geluk geen vaag begrip is, maar een concept waar al jarenlang wetenschappelijk onderzoek naar wordt gedaan. Hoewel de betekenis van geluk voor ieder individu verschillend kan zijn is de definitievorming goed uitgekristalliseerd waardoor in elk wetenschappelijk onderzoek hierover duidelijk is waar het precies over gaat. Ten tweede het belang van onderzoek naar geluk. Mensen zien geluk als hun belangrijkste levendoel. Daarom is het de taak van sociale wetenschappers om te achterhalen wat mensen gelukkig maakt.

Daarnaast heb ik geleerd dat doorzettingsvermogen een belangrijke eigenschap is om te slagen in het leven. Het eerste gedeelte van mijn afstudeeronderzoek is helaas niet goed verlopen (ik zal u de details besparen), maar met hulp van mijn begeleiders Babette Pouwels en Bert Jetten plus een flinke dosis doorzettingsvermogen heb ik mijn afstudeeronderzoek toch tot een goed einde kunnen brengen. Hier ben ik in de eerste plaats Babette Pouwels ontzettend dankbaar voor. Zij heeft mij een duidelijk kader meegegeven waarbinnen dit onderzoek plaats moest vinden. Verder heeft zij een goede structuur aangebracht, waardoor ik binnen relatief korte tijd grote stappen heb kunnen zetten. Daarnaast is zij erg hulpvaardig geweest en kon ik met vragen altijd bij haar terecht. Meestal belde ik haar op vrijdagochtend en nadat zij haar aandacht vragende kind naar een andere ruimte had gebonjourd - zij is ook zo'n werkende moeder met kinderen – hielp zij mij altijd met de hobbels die ik onderweg was tegengekomen. Heel veel dank daarvoor. Verder wil ik Bert Jetten bedanken voor zijn inzet als tweede begeleider.

Ook wil ik mijn goede vrienden Sibrand de Boer en Daniël Rijckborst bedanken. Sibrand voor het nakijken op taal en spelling en Daniël voor de kritische, sociologische blik ten aanzien van mijn onderzoek. Tineke van der Jagt wil ik bedanken voor het maken van de voorkant van deze scriptie.

Ik heb deze studie alleen kunnen doen met de (financiële) steun van mijn ouders. Heel erg veel dank daarvoor.

Mijn laatste dankwoord is voor Carolien. Zij is al zeven jaar mijn levensmaatje met wie ik lief en leed deel. Met haar fantastische mentale steun en haar eindeloos geduld heb ik deze studie kunnen afronden.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	6
Inleiding	9
1. Theorie.....	11
1.1 Geluk na het krijgen van een kind	11
1.1.1 Geluk wordt bepaald door objectieve omstandigheden	11
1.1.2 Geluk wordt bepaald door persoonlijkheidskenmerken.....	15
1.2 De invloed van persoonlijkheid op geluk	16
1.3 Vijf persoonlijkheidseigenschappen en geluk	16
1.4 Persoonlijkheid en de invloed daarvan op werkstatus en geluk	18
1.5 Welke factoren zijn nog meer van invloed op geluk?	21
1.6 Samenvatting en reflectie	22
2. Data en Methode	24
2.1 Dataset	24
2.2 Selectie van de responsgroep.....	24
2.3 Methode.....	25
2.4 Onderzoeksmodel uitgesplitst per type model	27
2.5 Operationalisering	27
2.5.1 Afhankelijke variabele.....	27
2.5.2 Onafhankelijke variabelen	28
2.5.3 Controlevariabelen	29
3. Resultaten	31
3.1 Veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind	31
3.2 Veranderingen in werkstatus – veranderingen in geluk?	32
3.3 Persoonlijkheid en verandering geluk	33
3.4 Verklarende analyses	34
3.4.1 Basismodel (M1) en model met veranderingen in werkstatus (M2).....	34
3.4.2 Modellen per persoonlijkheidseigenschap	35

4.	Conclusies	38
4.1	In welke mate verandert het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?	38
4.2	In welke mate worden veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind beïnvloed door veranderingen in werkstatus?	38
4.3	In hoeverre heeft persoonlijkheid invloed op veranderingen in het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?	39
4.4	In welke mate wordt de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte anderzijds beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen?	39
4.5	Samenvattend	41
5.	Discussie	42
5.1	Implicaties resultaten op eerder onderzoek	42
5.1.2	Persoonlijkheid en geluk	42
5.1.3	Persoonlijkheid en de invloed daarvan op de relatie tussen verandering in werkstatus en veranderingen in geluk na de geboorte van het eerste kind	43
5.1.5	Waardoor wordt geluk bepaald?	45
5.2	Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie	45
5.3	Beperkingen en vervolgonderzoek	46
	Literatuur	48
	Bijlagen	51

Samenvatting

De Vraag

Eerder onderzoek laat zien dat gezondheid, partnerstatus, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen en werkstatus invloedrijke factoren zijn als het gaat om geluk (Dolan et al., 2008: 112, 113). Door een aantal onderzoekers is verder ingezoomd op de vraag welke invloed betaald werk heeft op geluk. Vrouwen zijn in deze een belangrijke doelgroep, omdat hun participatie op de arbeidsmarkt substantieel is gestegen. Daarbij is de periode waarin zij hun eerste kind krijgen belangrijk, omdat zij in deze levensfase vaak de keuze maken om te stoppen of door te gaan met werken. Door deze onderzoekers is echter geen rekening gehouden met de invloed van persoonlijkheid. Dit terwijl door verscheidene onderzoeken is aangetoond dat persoonlijkheid een belangrijke voorspeller van geluk is (DeNeve & Cooper, 1998 en Gonzalez Gutiérrez et al., 2004). Tot zover bekend is er ook nog niet eerder onderzoek gedaan naar de invloed van persoonlijkheid op de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van moeders na de geboorte van hun eerste kind anderzijds. Voor deze scriptie zijn de volgende onderzoeksvragen geformuleerd:

1. In welke mate verandert het geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind?
2. In welke mate worden veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind beïnvloed door veranderingen in werkstatus?
3. In hoeverre heeft persoonlijkheid invloed op veranderingen in het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?
4. In welke mate wordt de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind anderzijds beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen?

Dit onderzoek

Data: Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van data van het German Socio-Economic Panel (GSOEP). Het panel is vooral ingericht voor economisch en sociologisch onderzoek (Pouwels 2011: 25, 26). Deze dataset is ook gebruikt in de onderzoeken van Pouwels (2011) en Stutzer en Frey (2006). De data zijn geschikt voor dit onderzoek omdat het een longitudinale dataset is waarbij vrouwen gevolgd worden door de tijd en omdat het uitgebreide informatie over persoonlijkheidskenmerken bevat. In dit onderzoek zijn de data gebruikt van de jaren 1984 tot en met 2007. Voor de analyse van dit onderzoek zijn alle (Duitse) vrouwen geselecteerd die tussen 1984 en 2007 hun eerste kind hebben gekregen. Vervolgens is gekeken bij wie twee jaar voor de geboorte van het kind en twee jaar daarna geldige GSOEP-interviews zijn afgenomen. Vervolgens zijn alleen de vrouwen geselecteerd die geen ontbrekende waarden hebben op de variabelen die in dit onderzoek zijn betrokken. Uiteindelijk bleef er een responsgroep over van 771 personen.

Methoden: Het eerste deel van deze scriptie bevat beschrijvende analyses. In dat deel worden de veranderingen in het gemiddelde geluk van de vrouwen op $t-2$, t_0 en t_2 beschreven. Vervolgens wordt

beschreven in welke mate de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind verschilt per verschillen in verandering in werkstatus. Dit wordt gedaan aan de hand van relative risk ratio's. Ten slotte wordt onderzocht in hoeverre de verschillende persoonlijkheidstypen samenhangen met het geluk van de vrouwen op t-2 (twee jaar voor de geboorte), t0 (in het jaar van geboorte) en t2 (twee jaar na de geboorte). Ook wordt nagegaan in welke mate persoonlijkheid samenhangt met *veranderingen* in geluk van de vrouwen tussen t-2 en t2). Dit wordt gedaan aan de hand van de Pearson's correlatiecoëfficiënt (r).

In het tweede deel komen de verklarende analyses aan bod. Er worden een aantal logistische regressies uitgevoerd om te verklaren waarom bepaalde type vrouwen een grotere kans hebben om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind dan andere vrouwen. Er worden drie modellen getoetst. Het eerste model is het basismodel met alleen de controlevariabelen: leeftijd, opleiding, inkomen, gezondheid en partnerstatus. In het tweede model worden veranderingen in werkstatus toegevoegd. Aan de hand van dit tweede model wordt inzicht verkregen in het effect van veranderingen in werkstatus op de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind (onderzoeksvraag 2). Om te onderzoeken in hoeverre de relatie tussen veranderingen in werkstatus en veranderingen in geluk verschilt per persoonlijkheidstype, wordt Model 2 vervolgens apart uitgevoerd voor respondenten met een hoge score op neuroticisme (Model 3a), extraversie (Model 3b), nauwgezetheid (Model 3c), openheid (Model 3d) en verdraagzaamheid (Model 3e)

Resultaten

Vrouwen worden na het krijgen van hun eerste kind minder gelukkig. Dit geldt niet voor vrouwen die zowel voor als na de geboorte niet werkzaam zijn: zij worden na het krijgen van hun eerste kind gelukkiger.

Persoonlijkheid hangt samen met geluk. De aard en sterkte van deze samenhang verschilt gedurende de levensloop van de vrouwen en per persoonlijkheidseigenschap.

Alle vrouwen die meer uren gaan werken hebben evenveel kans om gelukkiger te worden na de geboorte dan vrouwen die voor en na de geboorte van het kind niet werkzaam zijn (huismoeders). Persoonlijkheid heeft hier geen invloed op. In het algemeen geldt dat vrouwen die na stoppen met betaald werken, evenveel uren betaald blijven werken of minder uren betaald gaan werken na de geboorte van het eerste kind een kleinere kans hebben om gelukkiger te worden dan huismoeders. Persoonlijkheid heeft hier wél invloed op.

Voor neurotische vrouwen zijn de negatieve effecten minder sterk, met uitzondering van het effect van stoppen met betaald werk, dat voor deze groep juist sterker is. Voor extraverte, open en verdraagzame vrouwen verdwijnen de negatieve effecten zelfs helemaal. Voor nauwgezette vrouwen, daarentegen, worden de negatieve effecten juist versterkt.

Aanbevelingen

In de logistische regressies is een negatieve relatie te zien tussen gezondheidssatisfactie twee jaar voor de geboorte en de kans om gelukkiger te worden na de geboorte. Vervolgonderzoek kan inzicht geven in de vraag hoe dit mogelijk is. Persoonlijkheid is op één tijdstip gemeten, terwijl het goed mogelijk is dat persoonlijkheid door de geboorte van het kind verandert. De gebruikte data voorziet nog niet in de mogelijkheid, maar als die er in de toekomst wel komt dan is het aan te bevelen om persoonlijkheid op meerdere tijdstippen te meten. De logistische regressies zijn alleen gedaan per persoonlijkheidseigenschap waar hoog op gescoord wordt. Onderzoek naar persoonlijkheidseigenschappen waar laag op gescoord wordt is een gewenste aanvulling.

Persoonlijkheid heeft vooral effect op het geluk van mensen op de langere termijn. In dat kader is het gewenst om te kijken welke invloed persoonlijkheid heeft op de verandering in werkstatus enerzijds en de verandering in geluk anderzijds, maar dan vijf of tien jaar na de geboorte van het kind in plaats van twee jaar erna. In dat kader is het een aanbeveling om deze dataset uit te breiden naar andere Europese Panels. Dit vergroot de responsgroep waardoor er meer significante resultaten gegenereerd worden.

Dit onderzoek kan worden uitgevoerd met mannen in plaats van vrouwen. De resultaten van dat onderzoek kunnen worden vergeleken en worden gebruikt als aanvulling op dit onderzoek.

Laatste en tevens belangrijkste aanbeveling is dat in toekomstige onderzoeken naar geluk de variabele 'persoonlijkheid' altijd moet worden meegenomen als controlevariabele. Dit gezien de grote invloed die persoonlijkheid heeft op geluk.

Inleiding

Vrijwel iedereen wil graag gelukkig zijn. Niet alleen individuele burgers hebben dit als belangrijkste levensdoel, maar ook beleidsmakers en politici houden zich hier in toenemende mate mee bezig. Zo berichtte het NRC Handelsblad in september 2009 over de Franse president: “*Sarkozy wil geluk en welzijn mee laten tellen in een nieuw soort bruto binnenlands product.*” Hoewel het niet nieuw is (Bhutan doet dit al sinds 1972) geeft dit toch het toenemende belang van geluk aan. Binnen de samenleving is geluk een steeds belangrijker maatstaf. Dit is te zien aan de opkomst van magazines als ‘Happinez’, maar ook aan de toenemende belangstelling voor spiritualiteit, waarbij mensen door spirituele leiders handvaten krijgen aangereikt om hun levens te veranderen en hun geluk te vergroten.

De afgelopen decennia zijn de volgende ontwikkelingen aan de gang. Mannen en vrouwen trouwen later en krijgen minder kinderen. De welvaart is de laatste decennia gestegen, traditionele rolpatronen verdwijnen en de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt is de laatste tien jaar substantieel gestegen (SCP, 2009). Lag de arbeidsparticipatie van vrouwen in 1997 rond de 55%, in 2009 steeg dit tot 73%. De toenemende belangstelling voor geluk maakt dat sociale wetenschappers zich in toenemende mate bezighouden met de vraag welke factoren geluk het meest beïnvloeden.

Eerder onderzoek laat zien dat gezondheid, partnerstatus, leeftijd, opleidingsniveau, inkomen en werkstatus invloedrijke factoren zijn als het gaat om geluk (Dolan et al., 2008: 112, 113). Door een aantal onderzoekers is verder ingezoomd op de vraag welke invloed betaald werk heeft op geluk. Vrouwen zijn in deze een belangrijke doelgroep, omdat hun participatie op de arbeidsmarkt substantieel is gestegen. Daarbij is de periode waarin zij hun eerste kind krijgen belangrijk, omdat zij in deze levensfase vaak de keuze maken om te stoppen of door te gaan met werken.

Uit onderzoek van Pouwels (2011: 93-95) blijkt dat de meeste betaald werkende moeders ongelukkiger worden na het krijgen van hun eerste kind. Moeders die geen betaalde arbeid verrichten worden daarentegen gelukkiger van het krijgen van een kind. Hierbij moet worden aangetekend dat zij een inhaalslag maken op de rest van de vrouwen: voor de geboorte waren deze vrouwen een stuk minder gelukkig dan de vrouwen met betaald werk, na de geboorte zijn beide groepen vrouwen even gelukkig. Het onderzoek van Pouwels (2011) verschaft inzicht in de vraag welke invloed de verandering in werkstatus heeft op geluk van vrouwen die een eerste kind krijgen. Deze vraag is maatschappelijk en wetenschappelijk relevant gezien het feit dat de arbeidsparticipatie van vrouwen nog steeds stijgende is. Bovendien is binnen de politiek door verschillende partijen de wens geuit dat de arbeidsparticipatie van vrouwen nog steeds te laag is en hoger zou moeten zijn.

In het onderzoek van Pouwels (2011) is geen rekening gehouden met de invloed van persoonlijkheid, terwijl door verscheidene onderzoeken is aangetoond dat persoonlijkheid een belangrijke voorspeller is van geluk (DeNeve & Cooper, 1998 en Gonzalez Gutiérrez et al., 2004). Tot zover bekend is er nog

niet eerder onderzoek gedaan naar de invloed van persoonlijkheid op de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van moeders na de geboorte van hun eerste kind anderzijds.

Dit onderzoek wil inzicht geven in de rol die persoonlijkheid speelt bij veranderingen in geluk van moeders met en zonder betaalde baan rond de geboorte van hun eerste kind. Allereerst wordt nagegaan in welke mate het geluk van vrouwen verandert na de geboorte van het eerste kind. Vervolgens wordt gekeken in hoeverre deze veranderingen in geluk worden beïnvloed door veranderingen in arbeidsuren. Tenslotte wordt onderzocht in welke mate de relatie tussen veranderingen in werkstatus en veranderingen in geluk wordt beïnvloed door de persoonlijkheid van vrouwen. Dit leidt tot de volgende onderzoeksvragen:

1. In welke mate verandert het geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind?
2. In welke mate worden veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind beïnvloed door veranderingen in werkstatus?
3. In hoeverre heeft persoonlijkheid invloed op veranderingen in het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?
4. In welke mate wordt de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind anderzijds beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen?

In hoofdstuk één wordt vanuit eerder onderzoek beschreven in hoeverre geluk iets is wat vastligt of juist verandert. Vervolgens wordt eerder onderzoek rondom dit thema behandeld, waarbij met name gefocust wordt op de invloed van betaald werk en persoonlijkheid op geluk. Op basis hiervan en de eerder geformuleerde onderzoeksvragen zullen hypothesen worden geformuleerd. Het tweede hoofdstuk beschrijft welke data en methoden zijn gebruikt om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Hoofdstuk drie beschrijft de resultaten en het vierde hoofdstuk trekt op basis van deze resultaten conclusies (hoofdstuk vier beantwoordt dan ook de eerder geformuleerde onderzoeksvragen). In het vijfde hoofdstuk wordt bekeken welke implicaties deze resultaten hebben op theorievorming rondom de vraag in hoeverre de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind anderzijds wordt beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen. Daarnaast wordt beschreven welke beperkingen dit onderzoek heeft en welke mogelijkheden er zijn voor vervolgonderzoek.

1. Theorie

In paragraaf 1 van dit hoofdstuk wordt een tweetal perspectieven op geluk beschreven. In het ene perspectief wordt aangegeven dat geluk ‘vastligt’ en nauwelijks verandert op langere termijn, terwijl het andere perspectief het tegendeel probeert te bewijzen. Deze perspectieven worden geïllustreerd met eerder onderzoek rondom dit thema. Vervolgens wordt in de tweede paragraaf beschreven welke invloed persoonlijkheid heeft op geluk. Daarna komt aan bod welke invloed persoonlijkheid heeft op de relatie tussen de veranderingen in werkstatus enerzijds en het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind anderzijds. Per paragraaf worden hypothesen gesteld. Vervolgens wordt in de vierde paragraaf beschreven welke factoren nog meer van invloed zijn op geluk (deze worden als controlevariabelen meegenomen in het onderzoek) en de laatste paragraaf sluit af met het onderzoeksmodel.

1.1 Geluk na het krijgen van een kind

Kinderen maken niet gelukkig. Verschillende empirische studies hebben uitgewezen dat de correlatie tussen kinderen en geluk negatief of nul is (Dolan et al., 2008; Maclanahan en Adams, 1987, 1989; Veenhoven, 1984). In de literatuur bestaan twee theoretische benaderingen die het ontbreken van een positief effect van het krijgen van kinderen op geluk kunnen verklaren. De eerste benadering gaat ervan uit dat geluk afhangt van objectieve omstandigheden, zoals inkomen, een betaalde baan, vrije tijd of sociale relaties en dat deze objectieve omstandigheden kunnen veranderen door levensgebeurtenissen zoals de komst van een kind. De tweede benadering gaat ervan uit dat geluk helemaal niet verandert tijdens de levensloop omdat geluk voornamelijk wordt bepaald door iemands persoonlijkheid.

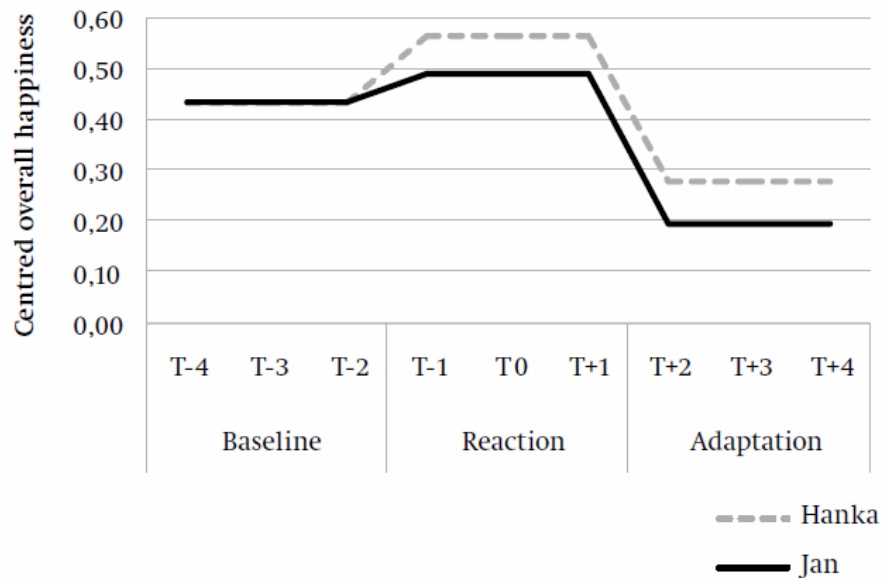
1.1.1 Geluk wordt bepaald door objectieve omstandigheden

Deze theoretische benadering gaat ervan uit dat geluk afhangt van objectieve omstandigheden, zoals inkomen, een betaalde baan, vrije tijd of sociale relaties. Na de geboorte van een kind veranderen deze objectieve omstandigheden. Ouders zijn meer geld en tijd kwijt voor de zorg van het kind. Ook hebben ouders meerdere rollen te vervullen wanneer ze blijven werken. De combinatie van werk en privé kan stress veroorzaken. Het feit dat het geluksniveau van jonge ouders niet omhoog gaat na de geboorte van hun eerste kind wordt door deze theoretische benadering verklaard doordat de negatieve consequenties groter of gelijk zijn aan de positieve consequenties (Pouwels, 2011: 64, 65). Pouwels (2011) toont op basis van het German Socio-Economic Panel aan dat vrouwen en mannen na het krijgen van hun eerste kind gemiddeld genomen minder gelukkig worden dan in de periode daarvoor. Voor de gemiddelde Duitse man en de gemiddelde Duitse vrouw is het volgende patroon hierbij van toepassing (te zien is in figuur 1¹). Een aantal jaren voordat het kind wordt geboren neemt het geluk een korte tijd sterk toe. Na de geboorte neemt het geluk echter langzaam af en worden moeders en vaders minder gelukkig dan voorheen. Lang na de geboorte van het kind (7,5 jaar voor

---

¹ ‘Jan’ staat voor het gemiddelde geluk van de man, ‘Hanka’ voor het gemiddelde geluk van de vrouw.

vaders en 15 jaar voor moeders) bereiken zij hun dieptepunt. Daarna neemt het geluk gemiddeld genomen weer toe (Pouwels, 2011: 218, 108, 109).

Figuur 1: **Geluk van moeders en vaders rondom de geboorte van het eerste kind (Pouwels, 2011: 93)**

Pouwels zoekt de verklaring van het geobserveerde gelukspatroom in de veranderingen in tijdsbestedingspatronen en gewenning en aanpassing. “Voor vrouwen die rond de geboorte niet werken of een kleine deeltijd baan hebben, kan de geluksstijging rond de geboorte van het eerste kind worden beschouwd als een heuse baby-piek. De (aanstaande) geboorte van de baby maakt deze vrouwen extra gelukkig. Vrouwen die in dezelfde periode meer uren werken, blijven echter even gelukkig. De afname in geluk twee jaar na de geboorte van het kind kan worden toegeschreven aan veranderingen in tijdsbesteding. Gecontroleerd voor de veranderingen in tijdsbesteding blijken vrouwen niet langer ongelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind, maar past het geluk zich aan de gebeurtenis aan en blijven vrouwen even gelukkig. Het aantal uren dat vrouwen na de geboorte besteden aan de zorg voor het kind heeft een blijvend een positief effect op het geluk van vrouwen” (Pouwels, 2011: 218, 219).

Op basis van voorgaande beschouwingen kan de volgende hypothese worden geformuleerd:

Hypothese 1a:

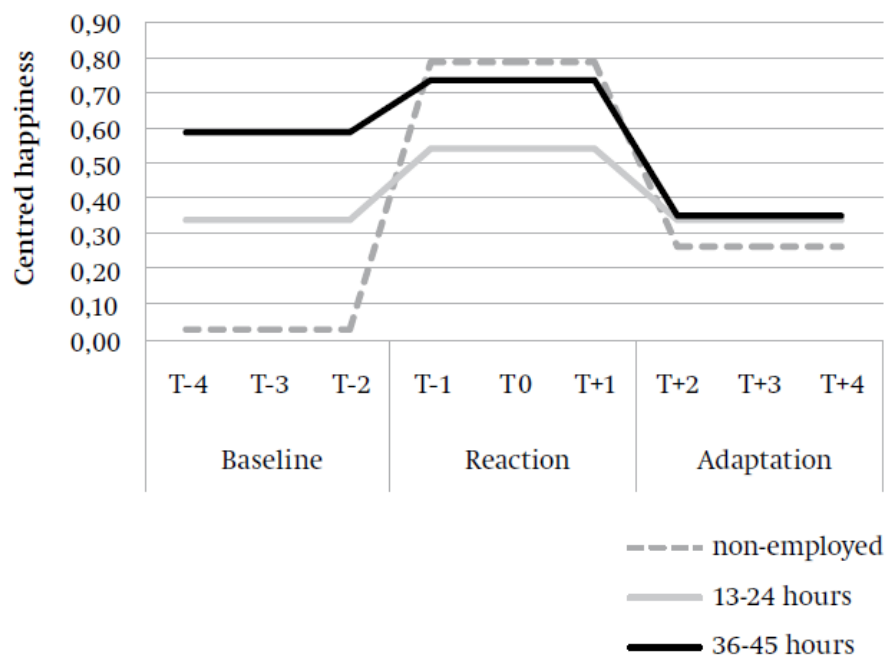
Vrouwen worden minder gelukkig na de geboorte van hun eerste kind.

Veranderingen in betaald werk

Een betaalde baan brengt zowel opbrengsten (inkomen) als kosten (tijd) met zich mee. Zoals hiervoor al is gesteld, zorgt een verandering in tijdsbesteding voor een verandering in geluksbeleving. Door de

geboorte van een kind is een vrouw meer tijd kwijt aan de verzorging van het kind. In de meeste gevallen nemen vrouwen binnen een huishouden de grootste verantwoordelijkheid voor de kinderopvang op zich. Blijft een vrouw hetzelfde aantal uren werken, dan levert dit in elk geval één ding op: inkomensbehoud. In de meeste gevallen gaan vrouwen echter minder uren werken of stoppen ze met werken. Dit levert meer vrije tijd op, maar zorgt ook voor inkomensverlies.

Pouwels (2011: 93-95) laat zien dat alle vrouwen in de jaren rondom (t-1, t0, t1) de geboorte van het eerste kind gelukkiger worden. Er is sprake van een heuse 'babypiek'. Daarna neemt het geluk weer af. Zie hiervoor figuur 2.

Figuur 2: **Geluk van moeders voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind naar aantal werkuren (Pouwels, 2011: 93)**

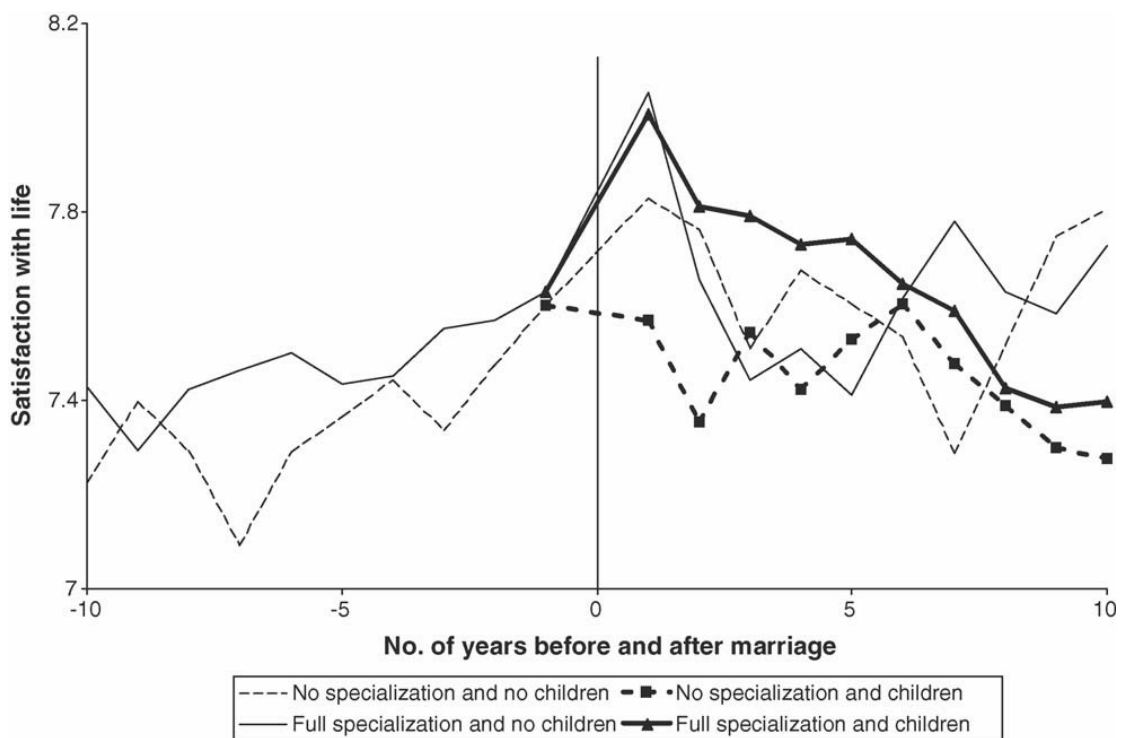
Het geluk van vrouwen die geen betaalde arbeid verrichten (huismoeders) daalt wel na de geboorte, maar blijft nog steeds hoger in vergelijking met de jaren voor de geboorte van het eerste kind. Per saldo worden zij dus gelukkiger. Dit geldt niet voor de vrouwen die wel betaalde arbeid verrichten. Hun geluk daalt na de geboorte van het eerste kind tot onder het geluksniveau van voor de geboorte. Per saldo worden zij dus ongelukkiger.

Wel moet hierbij worden opgemerkt dat, hoewel de 'huismoeders' per saldo gelukkiger worden na het krijgen van het eerste kind, zij na de geboorte nog steeds minder gelukkig zijn in vergelijking met de vrouwen die wel betaalde arbeid verrichten. Zij maken 'slechts' een inhaalslag op de betaald werkende vrouwen.

Bij vrouwen die zeer veel uren werken (meer dan 45) voor én na de geboorte van het kind is een ander patroon zichtbaar. Zij zijn gemiddeld genomen gelukkiger dan de overige vrouwen en blijven na de geboorte van het kind even gelukkig. Waarschijnlijk is dit een groep vrouwen met een zeer goede opleiding, een hoog inkomen en een goede baan. Deze groep is niet in voorgaande figuur opgenomen.

Stutzer en Frey (2006) concluderen dat *taakspecialisatie* belangrijk is voor het geluk van getrouwde vrouwen. Indien bij een koppel sprake is van taakspecialisatie dan houdt één partner (in de meeste gevallen de vrouw) zich fulltime bezig met de huishoudelijke taken en de zorg voor de kinderen, terwijl de andere partner (meestal de man) zich fulltime bezig houdt met betaald werken.

Mannen die na het trouwen leven in een huishouden met taakspecialisatie zijn even gelukkig in vergelijking met mannen in een huishouden zonder taakspecialisatie. Bij vrouwen is dit niet het geval. Wanneer getrouwde vrouwen leven in een huishouden waarin geen sprake is van taakspecialisatie, in het bijzonder wanneer zij kinderen hebben, zijn zij minder gelukkig dan getrouwde vrouwen in een huishouden mét taakspecialisatie. De verklaring hiervoor is dat getrouwde vrouwen, ook wanneer zij net als hun partner betaalde arbeid verrichten, toch het grootste gedeelte van de huishoudelijke taken en de zorg voor de kinderen op zich nemen. Dit zorgt voor grote tijdsdruk en stress en hierdoor zijn zij ongelukkiger dan de getrouwde vrouwen die geen betaalde arbeid verrichten.

Figuur 3: **Geluk binnen '(niet-) gespecialiseerde' huishoudens met en zonder kinderen (Stutzer en Frey, 2006: 340).**

In deze scriptie wordt gekeken naar het effect van veranderingen in werkstatus en de invloed daarvan op het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind. Naar aanleiding van voorgaande beschreven onderzoeken zijn de volgende conclusies te trekken:

Er is sprake van een tijdsaspect en een geldaspect met betrekking tot het krijgen van kinderen en meer of minder werken na de geboorte van het kind. Het hebben van en het zorgen voor een kind kost tijd en geld. Als gevolg van de toegenomen vraag naar tijd en geld binnen het huishouden na de geboorte van een kind, neemt de werklast van ouders toe. De hoeveelheid tijd die overblijft voor vrije tijd en gezamenlijke activiteiten neemt daardoor af. Deze gestegen werklast en de afname van vrije tijd kunnen stress en gevoelens van tijdsdruk veroorzaken. Dat leidt tot een afname van geluk.

Door minder uren te gaan werken, kunnen vrouwen de werklast, en daarmee stress en tijdsdruk, verminderen. Dat heeft mogelijk tot gevolg dat het geluk minder sterk afneemt of misschien zelfs wel toeneemt na de geboorte van het kind.

Het terugschroeven van het aantal uren betaald werk heeft echter ook gevolgen voor het inkomen.

Wanneer wordt gekozen om minder uren te werken of te stoppen met werken, komt er ook minder geld binnen. Dat kan ongelukkiger maken. Uit de theorie wordt niet geheel duidelijk welk effect sterker is: het tijdsaspect of het geldaspect. Dat zal de empirie moeten uitwijzen. Naar aanleiding van voorgaande beschouwingen zijn twee tegengestelde hypothesen te formuleren:

Hypothese 2a:

Vermindering (vermeerdering) van het aantal uren betaald werk per week na de geboorte van het eerste kind verlaagt (verhoogt) gevoelens van stress en tijdsdruk en verhoogt (verlaagt) daardoor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 2b:

Vermindering (vermeerdering) van het aantal uren betaald werk per week na de geboorte van het eerste kind verlaagt (verhoogt) het netto inkomen in het huishouden en verlaagt (verhoogt) daardoor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind.

Voor de groep vrouwen die voor en na de geboorte van het kind geen betaalde arbeid verrichten geldt een andere dynamiek. Het krijgen van een kind kost tijd en geld, maar uit onderzoek van Pouwels (2011: 93-95) blijkt dat deze vrouwen gelukkiger worden na het krijgen van een kind. Kennelijk geeft het moederschap een betekenisgeving waar geen sprake van was voor de geboorte. Voor deze groep formuleren we een aparte hypothese:

Hypothese 3:

Vrouwen die zowel voor als na de geboorte van hun eerste kind geen betaald werk hebben, hebben een grotere kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind dan andere vrouwen.

1.1.2 Geluk wordt bepaald door persoonlijkheidskenmerken

De tweede theoretische benadering gaat ervan uit dat geluk helemaal niet verandert tijdens de levensloop omdat geluk voornamelijk wordt bepaald door genen en persoonlijkheidskenmerken (Headey & Wearing, 1989: 737; Lykken & Tellegen, 1996: 1989). Headey en Wearing hebben hiervoor een verklaringsmodel ontwikkeld dat uiteindelijk uitmondt in de 'set point theory': het geluksniveau van

mensen is gemiddeld genomen redelijk stabiel over de gehele levensloop. Wanneer er een belangrijke gebeurtenis plaatsvindt, zoals het krijgen van een kind, dan kan het geluksniveau tijdelijk veranderen. Op de lange termijn raken mensen gewend aan de nieuwe situatie en past het geluksniveau zich weer aan en keert het terug naar het oorspronkelijke niveau ('set point'). Het effect van levensgebeurtenissen is op de lange termijn nagenoeg nihil (Headey & Wearing, 1989). De 'set point theory' voorspelt dat de geboorte van een eerste kind op de langere termijn geen effect heeft op het geluk van de ouders, omdat zij het vermogen bezitten zich aan te passen aan veranderde omstandigheden, waardoor het geluksniveau op den duur terugkeert naar het basisniveau.

Uit empirisch onderzoek blijkt dat objectieve omstandigheden slechts een klein deel van de variatie in geluk tussen mensen kunnen verklaren, terwijl persoonlijkheidskenmerken sterk gecorreleerd zijn met geluk. Dit wordt in de literatuur gezien als ondersteuning voor de 'set point theory' (Diener et al., 1999). Verder blijkt uit onderzoek van Clark et al. (2008) dat het geluk van moeders gemiddeld genomen een jaar voor de geboorte van een kind stijgt, maar dat het geluk afneemt vanaf de tweede verjaardag van het kind. Tot en met de vierde verjaardag van het kind blijven moeders significant minder gelukkig dan voor de geboorte. Als het kind 5 jaar is, heeft het geluksniveau zich echter weer aangepast en zijn ze weer even gelukkig in vergelijking met de periode ervoor. Op basis van voorgaande beschouwingen kan de volgende hypothese worden geformuleerd:

Hypothese 1b:

Vrouwen blijven even gelukkig na de geboorte van hun eerste kind.

1.2 De invloed van persoonlijkheid op geluk

Een groot aantal onderzoeken op het gebied van geluk laten zien dat persoonlijkheid een grote, zo niet de grootste invloed heeft op geluk in vergelijking met andere factoren (DeNeve & Cooper, 1998: 197). Op welke manier beïnvloedt persoonlijkheid geluk? Op basis van een meta-analyse van correlaties tussen persoonlijkheidskenmerken en geluk, stellen DeNeve en Cooper (1998: 219) dat persoonlijkheid sterk samenhangt met geluk. Persoonlijkheid is vooral een sterke voorspeller voor geluk op langere termijn. Wanneer geluk op korte termijn moet worden voorspeld is persoonlijkheid een zwakkere voorspeller als omgevingsfactoren. (DeNeve & Cooper, 1998: 221).

Ook later onderzoek laat zien dat persoonlijkheid een van de meest invloedrijke factoren is op geluk. (Gonzalez Gutiérrez et al., 2004). Centrale conclusie uit dit onderzoek is dat controle voor persoonlijkheid van belang is in onderzoek naar de invloed van demografische factoren op geluk.

1.3 Vijf persoonlijkheidseigenschappen en geluk

De variabele 'persoonlijkheid' wordt binnen deze onderzoeken gemeten aan de hand van het persoonlijkheidsmodel 'The Big Five' (Gerlitz en Schupp, 2005). In het volgende figuur is te zien in welke mate deze persoonlijkheidseigenschappen correleren met geluk.

Overall Correlation and Contrasts Between the Big Five Factors and Overall SWB

Personality factor	$r(+)$	k
Extraversion	.17 _a	82
Agreeableness	.17 _a	59
Conscientiousness	.21 _b	115
Neuroticism	-.22 _b	74
Openness to Experience	.11 _c	41

Note. SWB = subjective well-being; $r(+)$ = average weighted correlation; k = number of independent samples. Correlations with different subscripts differed significantly at $p < .01$.

Figuur 4: Correlaties persoonlijkheidseigenschappen 'Big 5' en geluk (DeNeve & Cooper, 1998: 209)

Neuroticisme correleert (samen met nauwgezetheid) het sterkst met geluk ($r = -0.22$). Deze persoonlijkheidseigenschap correleert echter in tegenstelling tot de overige persoonlijkheidseigenschappen negatief met geluk. Dit resultaat is significant. Neurotische mensen zijn minder gelukkig, omdat zij zich onzeker voelen, zich veel zorgen maken en nerveus zijn (DeNeve & Cooper, 1998: 221).

Extraversie correleert positief met geluk. Ook dit resultaat is significant. Volgens DeNeve en Cooper (1998: 221, 222) zijn extraverte mensen gelukkig, omdat zij positief en optimistisch in het leven staan. De verwachting is dat extraversie een positieve invloed heeft op geluk.

Nauwgezetheid correleert (samen met Neuroticisme) het sterkst met geluk ($r = 0.21$). De correlatie is positief en het resultaat is significant. DeNeve en Cooper (1998: 221) concluderen dat nauwgezette mensen hogere doelen voor zichzelf stellen en daardoor meer presteren in hun werkomgeving. Hierdoor zijn nauwgezette personen gelukkiger met hun leven. Nauwgezetheid heeft grotere invloed op geluk dan de persoonlijkheidseigenschappen extraversie, verdraagzaamheid en openheid. Openheid correleert positief met geluk, maar heeft van alle persoonlijkheidskenmerken de zwakste samenhang ($r = 0.11$). Deze samenhang is niet significant. Hier zijn twee verklaringen voor. Enerzijds is nog onduidelijk welke onderliggende dimensie achter de eigenschap openheid schuil gaat. Hierdoor zijn de resultaten wellicht niet valide. Anderzijds is het mogelijk dat cognitieve vaardigheden, zoals openheid voor ervaringen, irrelevant voor geluk zijn (DeNeve & Cooper, 1998: 221).

Verdraagzaamheid correleert positief met geluk en het resultaat is significant. Volgens DeNeve en Cooper (1998: 221, 222) zijn verdraagzame mensen gelukkig, omdat ze tolerant zijn en door anderen ook als zodanig worden ervaren.

Het onderzoek van DeNeve en Cooper (1998) spitst zich niet toe op werkende en niet werkende moeders. Wel is geslacht als controlevariabele meegenomen. Het vertoont een zwakke samenhang ($r = .04$) met geluk en kan als zodanig dus weinig zeggen of het vrouw-zijn of moeder-zijn invloed heeft op de relatie tussen persoonlijkheid en geluk.

De 'Set point theory' voorspelt dat de samenhang tussen persoonlijkheid en geluk over de levensloop stabiel blijft en niet wordt beïnvloed door levenslooptransities, zoals het krijgen van een kind. Op basis van dit uitgangspunt worden de volgende hypothesen gesteld:

Hypothese 4:

De samenhang tussen persoonlijkheid en geluk van vrouwen verandert niet na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 4a:

Neuroticisme hangt negatief samen met geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 4b:

Extraversie hangt positief samen met geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 4c:

Nauwgezetheid hangt positief samen met geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 4d:

Openheid hangt positief samen met geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind.

Hypothese 4e:

Verdraagzaamheid hangt positief samen met geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind.

1.4 Persoonlijkheid en de invloed daarvan op werkstatus en geluk

Op basis van de theorie over de relatie tussen objectieve omstandigheden en geluk en op basis van de onderzoeken van Stutzer en Frey (2006) en Pouwels (2011), voorspellen we dat veranderingen in het aantal uren betaald werk na de geboorte van een kind effect hebben op het geluk van vrouwen vanwege de gevolgen voor vrije tijd en inkomen die veranderingen in het aantal uren betaald werk met zich meebrengen. Of het netto-effect positief of negatief is, kan op basis van de theorie niet worden voorspeld (zie hiervoor paragraaf 1.1). Op basis van de 'Set point theory' voorspellen we dat geluk vooral samenhangt met persoonlijkheidskenmerken en dat die samenhang stabiel blijft over de gehele levensloop.

In dit onderzoek worden de twee bovenstaande theoretische benaderingen met elkaar gecombineerd. Er wordt onderzocht in hoeverre persoonlijkheid van invloed is op het effect dat een verandering in werkstatus kan hebben op geluk na de geboorte van het eerste kind. Er is geen empirisch onderzoek

bekend over de invloed van persoonlijkheid op de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van moeders na de geboorte van hun eerste kind anderzijds. Ook de onderzoeken die door DeNeve en Cooper (1998) worden aangehaald spitsen zich hier niet op toe.

Vanuit de literatuur zijn er geen duidelijke aanwijzingen over de verwachte resultaten ten aanzien van het effect van iedere persoonlijkheidseigenschap afzonderlijk op de relatie tussen veranderingen in werkstatus en veranderingen in geluk van moeders na de geboorte van hun eerste kind. Wel kan vanuit de kennis die er is van iedere persoonlijkheidseigenschap en haar invloed op geluk afzonderlijk worden berekend welke resultaten er kunnen worden verwacht.

We gaan er vanuit dat een vermeerdering van het aantal uren betaald werk per week door het verlies aan vrije tijd de kans verkleint om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind en dat een vermindering van het aantal uren betaald werk per week door de winst in vrije tijd, de kans vergroot om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind.

Daarnaast gaan we ervan uit dat een vermeerdering van het aantal uren betaald werk per week door de stijging in inkomen de kans vergroot om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind en dat een vermindering van het aantal uren betaald werk per week door het verlies in komen de kans verkleint om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind. Deze vooronderstellingen komen overeen met hypothese 2a en zijn tegengesteld aan hypothese 2b.

De verwachting is dat de verschillende persoonlijkheidseigenschappen op de volgende wijze inwerken op bovenstaand effecten:

Neuroticisme heeft een negatieve invloed op geluk (DeNeve & Cooper, 1998: 209, zie ook figuur 4). Neurotische mensen zijn onzeker en nerveus en maken zich veel zorgen (Gerlitz & Schupp, 2005). Een verandering in objectieve omstandigheden, zoals een verandering in betaald werk na de geboorte van een kind, heeft naar verwachting een sterker effect voor mensen met een hoge score op neuroticisme. De verwachting is dat neuroticisme als een katalysator werkt op het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind.

Extraversie heeft een positieve invloed op geluk (DeNeve & Cooper, 1998: 209, zie ook figuur 4). Extraverte mensen hebben behoefte aan contact met anderen en staan optimistisch in het leven. (Gerlitz & Schupp, 2005). Een verandering in objectieve omstandigheden, heeft naar verwachting een minder sterker effect voor mensen met een hoge score op extraversie. De verwachting is dat extraversie als een demper werkt op het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind.

Nauwgezette mensen werken grondig, ordelijk en doelgericht (Gerlitz & Schupp, 2005). DeNeve en Cooper (1998: 221) concluderen dat nauwgezette mensen hogere doelen voor zichzelf stellen en daardoor meer presteren in hun werkomgeving. De verwachting is dat nauwgezetheid het mensen

gemakkelijker maakt om om te gaan met veranderingen in objectieve levensomstandigheden en zich daaraan aan te passen. De verwachting is daarom dat nauwgezetheid als een demper op werkt op het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind.

Mensen die hoog scoren op openheid hebben een levendige fantasie, zijn origineel en creatief. Ze staan open voor nieuwe ervaringen en ideeën (Gerlitz & Schupp, 2005). De verwachting is dat mensen met een hoge score op openheid zich gemakkelijker aanpassen aan veranderingen in objectieve levensomstandigheden. De verwachting is dat openheid als een demper werkt op het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind.

Verdraagzaamheid zegt iets over de mate waarin iemand inschikkelijk en tolerant is. Mensen die laag scoren op verdraagzaamheid zijn competitief en werken weinig mee aan ideeën van anderen (Gerlitz & Schupp, 2005). De verwachting is dat mensen die hoog scoren op verdraagzaamheid zich gemakkelijker aanpassen aan veranderingen in objectieve levensomstandigheden. De verwachting is dat verdraagzaamheid zal als een demper werkt op het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind.

Op basis van voorgaande beschouwingen worden de volgende hypothesen geformuleerd.

Hypothese 5a:

Het effect² van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind wordt versterkt door een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van neuroticisme (katalysator).

Hypothese 5b:

Het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind wordt verzwakt door een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van extraversie (demper).

Hypothese 5c:

Het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind wordt verzwakt door een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van nauwgezetheid (demper).

---

² Met 'het effect' worden de volgende (tegengestelde) effecten bedoeld:

1. Vermindering (vermeerdering) van het aantal uren betaald werk per week na de geboorte van het eerste kind verlaagt (verhoogt) gevoelens van stress en tijdsdruk en verhoogt (verlaagt) daardoor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind (hypothese 2a).
2. Vermindering (vermeerdering) van het aantal uren betaald werk per week na de geboorte van het eerste kind verlaagt (verhoogt) het netto inkomen in het huishouden en verlaagt (verhoogt) daardoor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind (hypothese 2b).

Hypothese 5d:

Het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind wordt verzwakt door een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van openheid (demper).

Hypothese 5d:

Het effect van veranderingen in betaald werk op geluk na de geboorte van het eerste kind wordt verzwakt door een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van verdraagzaamheid (demper).

1.5 Welke factoren zijn nog meer van invloed op geluk?

Betaald werk en persoonlijkheid hebben invloed op geluk. Naast deze factoren zijn er nog een aantal die geluk beïnvloeden.

Eerder onderzoek (Easterlin, 2006 in Dolan et al., 1998: 98) laat zien dat leeftijd grote invloed heeft op het geluk van mensen. Studies laten een U-vormige curve zien, waarbij een hoger niveau van geluk bij de jongere en oudere mensen zichtbaar is, terwijl de middencategorie tussen de 32 en 50 jaar het laagste geluksniveau laat zien.

Sommige studies laten een positieve relatie zien tussen de mate van opleidingsniveau en geluk (Banchflower & Oswald, 2004b in Dolan et al., 1998: 99), terwijl andere studies laten zien dat een gemiddeld opleidingsniveau gerelateerd is aan hoge geluksscores (Stutzer, 2004). Er zijn ook studies die geen significante resultaten tussen opleidingsniveau en geluk laten zien (Flouri, 2004 in Dolan et al., 1998: 99) en er zijn onderzoeken die aantonen dat een hogere mate van opleidingsniveau met een lager geluksniveau samenhangt (Clark, 2003a in: Dolan et al., 1998). Een hoger opleidingsniveau betekent in de meeste gevallen ook een hoger inkomen en een betere gezondheid. Het indirecte effect van opleiding op het geluk via gezondheid is gestaafd met Amerikaanse en Zweedse data. In beide onderzoeken komt naar voren dat het indirecte effect van opleiding op het geluk via gezondheid aanzienlijk is (Dolan et al., 1998: 100).

Eerder onderzoek naar de relatie tussen inkomen en geluk laat zien dat een stijging van inkomen een stijging in geluk betekent. Tegelijkertijd laat ander onderzoek zien dat individuen met meer inkomen gelukkiger worden, maar dat het gemiddelde geluk hetzelfde blijft indien alle leden van de samenleving te maken hebben met inkomensstijging. (Easterlin, 1995 in: Dolan et al., 1998: 98). Toch tonen de meeste onderzoeken een positieve relatie tussen het gemiddelde geluk en het nationale inkomen, met name in landen met lagere inkomens (Dolan et al., 1998: 98).

De meeste studies laten eveneens een sterke relatie zien tussen gezondheid en geluk. Mentale gezondheid heeft een iets grotere (positieve) correlatie met geluk dan fysieke gezondheid. (Dolan et al., 1998: 100).

Over het geheel genomen zijn alleenstaanden minder gelukkig dan zij die een duurzame relatie hebben (Dolan et al., 1998: 106).

De hierboven beschreven factoren (leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, gezondheid en partnerstatus) worden als controlevariabelen in het onderzoeksmodel opgenomen (zie 2.3 bij 'Methode').

1.6 Samenvatting en reflectie

Reflectie onderzoek Pouwels

Het onderzoek van Pouwels (2011) verschaft het belangrijke inzicht dat vrouwen minder gelukkig worden na de geboorte van het eerste kind. Uitsplitsing naar werkstatus (fulltime werkzaam, parttime werkzaam en niet werkzaam) laat zien dat werkende vrouwen per saldo minder gelukkig en niet werkende vrouwen (huismoeders) per saldo gelukkiger worden na het krijgen van het eerste kind. Deze laatste groep was echter al minder gelukkig en maakt 'slechts' een inhaalslag op de werkende vrouwen. Nadeel van dit onderzoek is dat vrouwen die veranderen van werkstatus (stoppen met werken, meer uren werken, minder uren werken) rondom de geboorte van het eerste kind niet zijn meegenomen in de analyse. Dit terwijl uit de data blijkt dat het een groot gedeelte van de vrouwen na de geboorte van het eerste kind veranderen van werkstatus. Zij maken de keuze om te stoppen met werken (44,2 %), minder uren te werken (20,8 %) of meer uren te werken (4,7 %). Om die reden zal dit onderzoek de 'verandering in werkstatus' van vrouwen rondom de geboorte van het eerste kind als onafhankelijke variabele gebruiken. Ook is persoonlijkheid niet meegenomen in de analyse, maar dat komt later in deze paragraaf aan de orde.

Reflectie onderzoek Stutzer en Frey

Uit het onderzoek van Stutzer en Frey (2006) komt naar voren dat wanneer getrouwde vrouwen leven in een huishouden waarin geen sprake is van taakspecialisatie, in het bijzonder wanneer zij kinderen hebben, zij minder gelukkig worden dan getrouwde vrouwen in een huishouden mét taakspecialisatie. Kritische kanttekening bij het onderzoek van Stutzer en Frey (2006) is dat alleen is gekeken naar het moment van trouwen. Van belang is om ook het moment van samenwonen mee te nemen in het onderzoek. Dit omdat er mensen zijn die pas gaan samenwonen op het moment van trouwen en er mensen zijn die pas jaren nadat ze zijn gaan samenwonen gaan trouwen. In dit onderzoek zal relatiestatus in brede zin (getrouwd, alleenstaand, gescheiden, samenwonend) worden meegenomen als controlevariabele. Het bleek niet mogelijk om de mate van taakspecialisatie als controlevariabele mee te nemen in dit onderzoek. Wel zijn het percentage van het aandeel in het huishoudinkomen en de verandering in werkstatus van de vrouwen, respectievelijk als controlevariabele en onafhankelijke variabele, meegenomen in dit onderzoek.

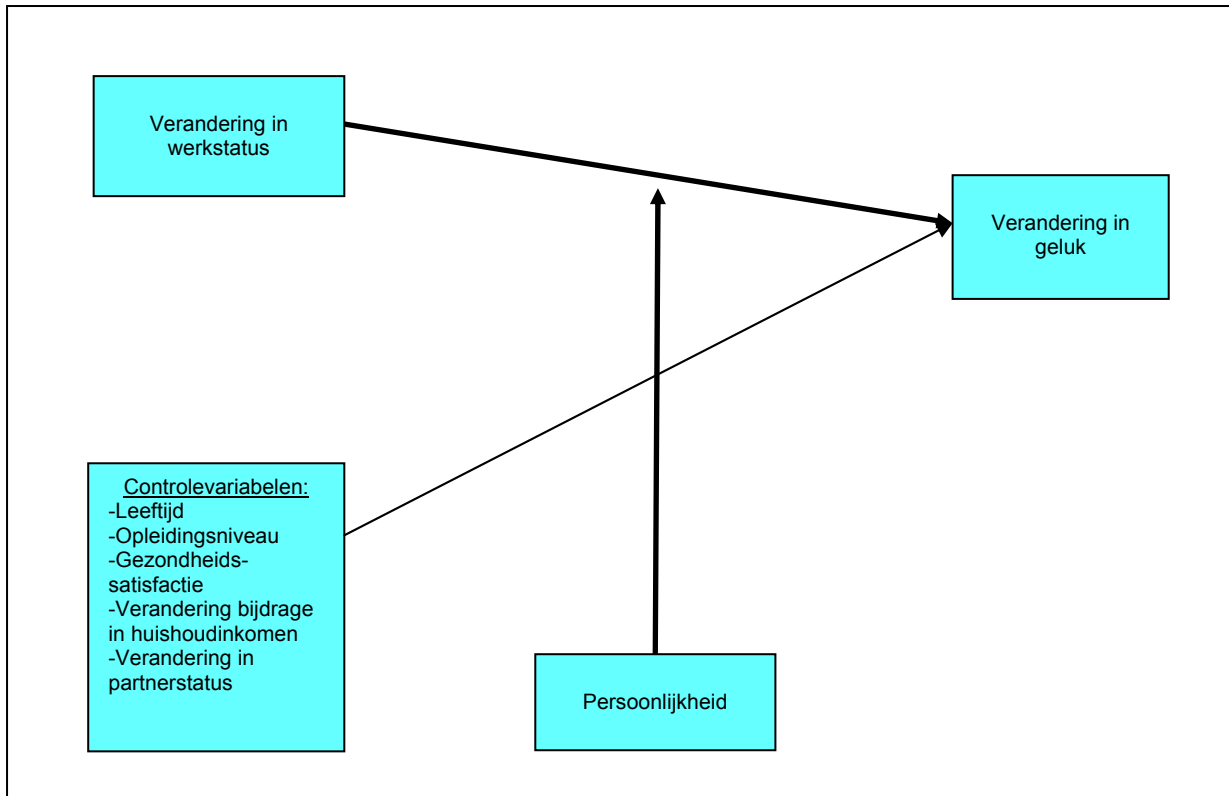
Reflectie 'set point theory' en theorie 'invloed objectieve omstandigheden op geluk'

Kritische kanttekening bij de 'Set point theory' is dat de onderzoeken van Stutzer en Frey (2006) en Pouwels (2011) laten zien dat geluk op lange termijn wel degelijk wordt beïnvloed door objectieve (trouwen, kinderen krijgen) omstandigheden.

Kritische kanttekening op de theorie, dat objectieve omstandigheden wel invloed hebben op geluk op langere termijn, is dat genetische factoren zoals persoonlijkheid, niet zijn meegenomen in de longitudinale onderzoeken naar de invloed van objectieve omstandigheden op geluk. Dit terwijl juist deze factoren volgens de 'Set point theory' het meest bepalend zijn voor geluk. Om die reden wordt persoonlijkheid als 'interactievariabele' gebruikt in dit onderzoek.

Tot slot

Dit onderzoek combineert beide theoretische benaderingen met elkaar. Er wordt onderzocht in hoeverre persoonlijkheid van invloed is op het effect dat een verandering in werkstatus kan hebben op geluk na de geboorte van het eerste kind van vrouwen. De bij paragraaf 1.5 beschreven factoren worden meegenomen als controlevariabelen in dit onderzoek. In het volgende figuur staat het onderzoeksmodel grafisch weergegeven.

Figuur 5: **Onderzoeksmodel**

2. Data en Methode

De eerste paragraaf van dit hoofdstuk behandelt de herkomst van de data. In de tweede paragraaf wordt een korte beschrijving gegeven van een aantal kenmerken van de geselecteerde responsgroep voor deze studie. In de derde paragraaf worden de analysemethoden beschreven, waarna in de vierde paragraaf het onderzoeksmodel aan bod komt. De vijfde paragraaf behandelt de operationalisering van de variabelen.

2.1 Dataset

Deze studie is gebaseerd op data over geluk (of levenstevredenheid) van de German Socio-Economic Panel (GSOEP). De GSOEP is een representatief longitudinaal panel van huishoudens en personen. Het GSOEP ondervraagt alle leden van een huishouden boven de 16 jaar. Het panel is gestart in 1984 in West Duitsland met 12.245 personen en 5.921 huishoudens. Vanaf 1990 zijn daar huishoudens uit Oost Duitsland aan toegevoegd. Respondenten worden jaarlijks bevraagd over hun sociaal-economische status en demografische kenmerken. De data wordt verzameld middels face-to-face interviews. Het panel is vooral ingericht voor economisch en sociologisch onderzoek (Pouwels 2011: 25, 26). Deze dataset is ook gebruikt in de onderzoeken van Pouwels (2011) en Stutzer en Frey (2006). Deze data zijn geschikt voor dit onderzoek omdat het een longitudinale dataset is waarbij vrouwen gevolgd kunnen worden door de tijd en omdat het uitgebreide informatie over persoonlijkheidskenmerken bevat. In deze scriptie zijn data gebruikt van de jaren 1984 tot en met 2007.

2.2 Selectie van de responsgroep

Voor de analyse van deze studie zijn alle (Duitse) vrouwen geselecteerd die tussen 1984 en 2007 hun eerste kind hebben gekregen. Vervolgens is gekeken bij wie twee jaar voor de geboorte van het kind en twee jaar daarna geldige GSOEP-interviews zijn afgenomen. Vervolgens zijn alleen de vrouwen geselecteerd die geen ontbrekende waarden hebben op de variabelen die in dit onderzoek zijn betrokken. Uiteindelijk blijft er een responsgroep over van 771 personen.

Hierna volgt een korte beschrijving van een aantal kenmerken van de responsgroep in vergelijking met de data van vrouwen van de gehele GSOEP. Dit geeft een beeld van de mate waarin de responsgroep afwijkend is ten opzichte van de gehele dataset. Vervolgens worden in de volgende paragraaf de geoperationaliseerde variabelen uitgebreider beschreven.

De range in geluksscore loopt van 0 tot en met 10. Het gemiddelde geluk van de vrouwen uit de responsgroep op t0 is 7,73. Dit is gemiddeld genomen hoger dan bij de vrouwen uit de gehele GSOEP, waarbij het gemiddelde geluk 7,00 punt is. De onderlinge verscheidenheid in de responsgroep is kleiner (standaarddeviatie 1,47) dan bij de gehele dataset (1,87). Het opleidingsniveau wordt gemeten in jaren. De range loopt van 0 tot en met 15. Het gemiddelde opleidingsniveau van de vrouwen op t-2 en t2 is 11,78 en 12,0. Dit is gemiddeld genomen hoger dan

bij de vrouwen uit de gehele GSOEP, waar het gemiddelde opleidingsniveau op t0 11,17 jaar is. De onderlinge verscheidenheid in de responsgroep is iets groter (standaarddeviatie 2,56, t-2 en 2,51, t2) dan bij de totale groep vrouwen uit de GSOEP (2,45).

De gemiddelde leeftijd van de responsgroep op t0 is 27,30. Dit is lager dan de gemiddelde leeftijd van de gehele GSOEP. Deze is 45,08. De onderlinge verscheidenheid in leeftijd is ook kleiner: standaarddeviatie van 4,38 tegenover 17,66 (Pouwels, 2011: 74 en GSOEP, 2008/1). Dit betekent dat deze responsgroep gelukkiger is, hoger opgeleid en jonger dan de totale groep vrouwen uit de gehele GSOEP.

2.3 Methode

De analyses in deze studie vallen uiteen in twee delen. Het eerste deel bevat beschrijvende analyses. In dat deel worden de veranderingen in het gemiddelde geluk van de vrouwen op t-2, t0 en t2 beschreven. Ook wordt gekeken hoeveel vrouwen gelukkiger, minder gelukkig of even gelukkig zijn gebleven tussen t-2 en t2. Aan de hand van deze analyses kan een antwoord gegeven worden op onderzoeksvraag 1: *'In welke mate verandert het geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind?'*

Vervolgens wordt beschreven in welke mate de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind verschilt naar verschillen in verandering in werkstatus. Dit wordt gedaan aan de hand van relative risk ratio's. Een Relative Risk Ratio is *"een associatiemaat die de kans aangeeft dat een gebeurtenis zich voordoet bij een bepaalde risk factor³, ten opzichte van de kans dat de gebeurtenis zich niet voordoet"* (De Vocht, 2006: 165; zie ook Osborne, 2006). Stel dat van 100 vrouwen die gestopt zijn met betaald werk na de geboorte van hun eerste kind, er 35 gelukkiger zijn geworden na de geboorte, terwijl er 65 minder gelukkig werden of even gelukkig bleven. Dan is de kans dat vrouwen die gestopt zijn met betaald werk gelukkiger worden: 35/100 (=0,35). Stel dat van de 100 vrouwen die niet gestopt zijn met betaald werken na de geboorte van het eerste kind, er maar 10 gelukkiger zijn geworden, dan is de kans dat vrouwen die niet gestopt zijn met betaald werk gelukkiger worden: 10/100 (=0,10). Als we willen weten of vrouwen die stoppen met betaald werk een grotere kans hebben om gelukkiger te worden na de geboorte van hun eerste kind dan vrouwen die niet stoppen met betaald werk, dan kunnen we een relative risk ratio berekenen door de kans op geluk van vrouwen die stoppen met betaald werken (0,35) te delen door de kans van vrouwen die niet stoppen (0,10): 0,35/0,10. Dat geeft een relative risk ratio van 3,50, hetgeen betekent dat vrouwen die stoppen met betaald werk 3,50 keer zoveel kans hebben om gelukkiger te worden na de geboorte van hun eerste kind dan vrouwen die niet stoppen met betaald werken. Deze relative risk ratio's geven een eerste inzicht in de mate waarin veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind samenhangen met veranderingen in arbeidsuren (onderzoeksvraag 2).

Vervolgens wordt onderzocht in hoeverre de verschillende persoonlijkheidstypen samenhangen met het geluk van de vrouwen op t-2 (twee jaar voor de geboorte), t0 (in het jaar van geboorte) en t2 (twee

---

³ Risk factor: kans factor

jaar na de geboorte). Ook wordt nagegaan in welke mate persoonlijkheid samenhangt met *veranderingen* in geluk van de vrouwen tussen t-2 en t2). Dit wordt gedaan aan de hand van de Pearson's correlatiecoëfficiënt (r). Deze associatiemaat varieert tussen -1 en +1. (De Vocht 2006: 165). Bij een ' r ' van -1 is er sprake van een perfect negatieve samenhang tussen twee variabelen. Bij een ' r ' van +1 is er sprake van een perfect positieve samenhang en bij een ' r ' van 0 is er geen samenhang. De correlaties geven een eerste inzicht in de samenhang tussen persoonlijkheid en geluk (onderzoeksvraag 3).

In het tweede deel komen de verklarende analyses aan bod. Er worden een aantal Logistische Regressies uitgevoerd. Met een Logistische Regressie kan worden nagegaan *'hoe groot de kans is op één van de twee categorieën van een dichotome variabele, op basis van onafhankelijke variabelen'* (De Vocht, 2006: 217). Een dichotome variabele is een variabele met twee antwoordcategorieën. In dit geval wordt gekeken hoe groot de kans is dat vrouwen na de geboorte van het eerste kind gelukkiger worden (ja of nee).

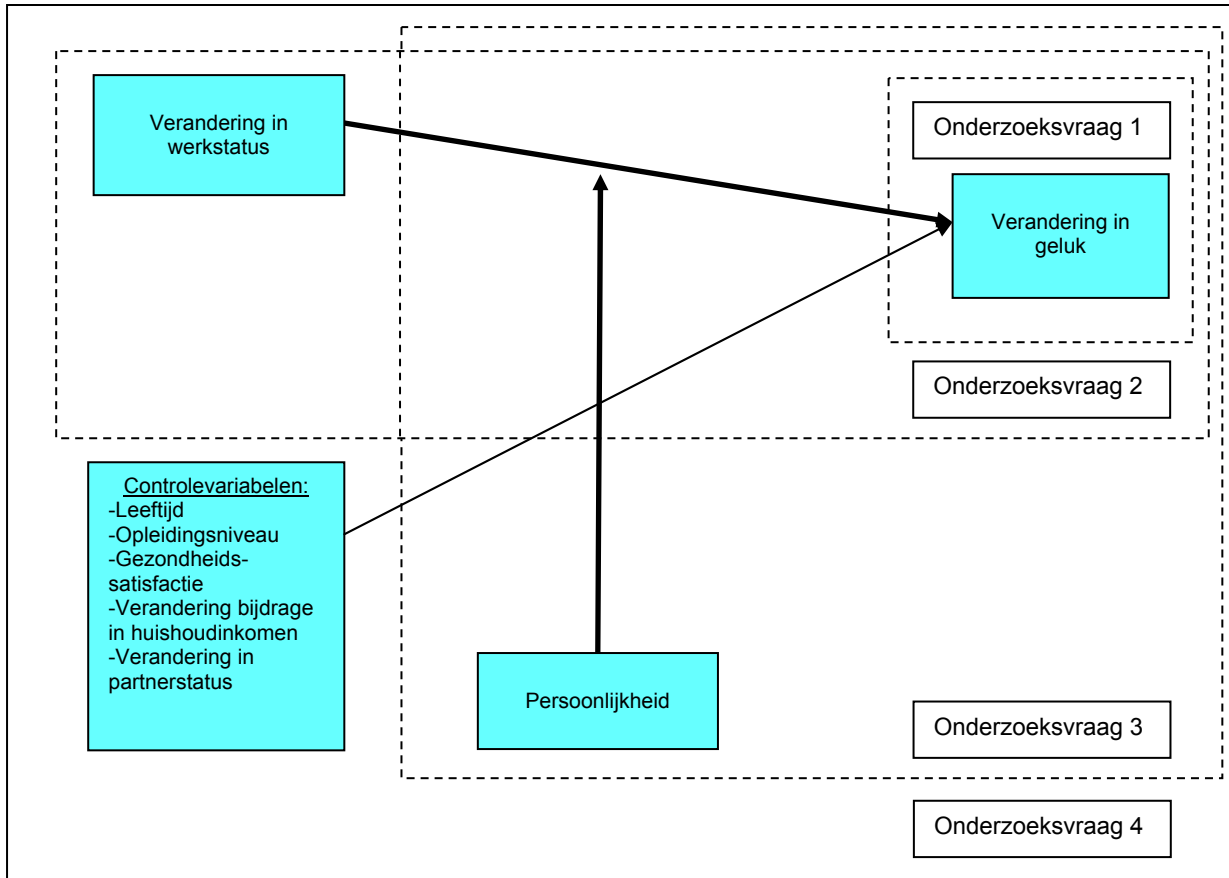
Er worden drie modellen getoetst. Het eerste model is het Basismodel. Dit is het model met alleen de controlevariabelen: leeftijd, opleiding, inkomen, gezondheid en partnerstatus. In het tweede model worden veranderingen in werkstatus toegevoegd. Aan de hand van dit model kan inzicht verkregen worden in het effect van veranderingen in werkstatus op de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind (onderzoeksvraag 2). Om te onderzoeken in hoeverre de relatie tussen veranderingen in werkstatus en veranderingen in geluk verschilt per persoonlijkheidstype, wordt Model 2 vervolgens apart geschat voor respondenten met een hoge score op neuroticisme (Model 3a), extraversie (Model 3b), nauwgezetheid (Model 3c), openheid (Model 3d) en verdraagzaamheid (Model 3e)

Er worden per persoonlijkheidscategorie aparte logistische regressies uitgevoerd in plaats van één regressie met interactievariabelen. Indien er interactievariabelen gecreëerd moeten worden van 4 dummyvariabelen ten aanzien van werkstatus (meer uren, minder uren, evenveel uren, is gestopt met werken) keer 5 persoonlijkheidstypes (4 x 5) dan komen we op 20 interactietermen. Dat is ingewikkeld en moeilijk te analyseren. Om die reden is de keuze gemaakt om per persoonlijkheidscategorie een aparte logistische regressie uit te voeren.

De logistische regressieanalyses geven een antwoord op onderzoeksvraag 4: *'In welke mate wordt de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van moeders na de geboorte van hun eerste kind anderzijds beïnvloed door de persoonlijkheid van vrouwen?'*

2.4 Onderzoeksmodel uitgesplitst per type model

In voorgaande paragraaf zijn achtereenvolgens model 1, 2 en 3 beschreven. Deze staan grafisch weergegeven in het onderzoeksmodel. Zie figuur 6: 'onderzoeksmodel, uitgesplitst naar onderzoeksvraag'.

Figuur 6: **Onderzoeksmodel, uitgesplitst naar onderzoeksvraag**

2.5 Operationalisering

In deze paragraaf wordt de operationalisering van de variabelen verder uiteengezet. Achtereenvolgens zullen eerst de afhankelijke, daarna de onafhankelijke en vervolgens de controlevariabelen aan bod komen.

2.5.1 Afhankelijke variabele

Verandering in geluk

Het German Socio-Economic Panel stelt respondenten jaarlijks de volgende geluksvraag: "Hoe gelukkig bent u met uw leven, alles in aanmerking genomen?". De range van antwoorden varieert van 0 "volledig ontevreden" tot en met 10 "volledig tevreden". In bijlage A wordt de begripsvorming en definiëring van 'geluk' uitgebreid beschreven.

De *verandering in geluk* rond de geboorte van het eerste kind wordt op twee manieren gemeten. Eerst door het geluk twee jaar *voor* de geboorte van het kind ($t-2$) af te trekken van het geluk twee jaar *na* de geboorte van het kind ($t2$). Indien een respondent op $t-2$ bijvoorbeeld een '6' scoort en op $t2$ een '8'

dan scoort zij een '2'. Is het omgekeerde het geval (namelijk in t-2 een '8' en in t2 een '6') dan scoort zij een '-2'. Daarnaast wordt *de verandering in geluk* gemeten door een dummyvariabele die aangeeft of vrouwen gelukkiger zijn geworden na de geboorte van het eerste kind (1= 'ja, gelukkiger geworden', 0='nee, even gelukkig of minder gelukkig'). De continue variabele (dit is de 'gewone' variabele waarin het geluk op t-2, t0 en t2 wordt gemeten van '0' tot en met '10) wordt gebruikt om de samenhang tussen persoonlijkheid en geluk voor, tijdens en na de geboorte te berekenen. De dichotome variabele wordt gebruikt om de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind te schatten (logistische regressie en relative risk ratio's).

2.5.2 Onafhankelijke variabelen

Werkstatus wordt in de GSOEP gemeten door de volgende vraag: "Oefent u momenteel werkzaamheden uit in loondienst? Welke van de volgende opties is het meest op u van toepassing?" (GSOEP 2008/3: 8). Wanneer in dit onderzoek wordt gesproken over werkstatus, werken of het verrichten van arbeid dan gaat het over betaalde arbeid. Vrijwilligerswerk is in dit onderzoek uitgesloten. De variabele werkstatus wordt elk jaar opnieuw gemeten. Voor de analyses in deze studie zijn vijf dummyvariabelen gemaakt die aangeven of en hoe iemand's werkstatus na de geboorte van het eerste kind is veranderd. De dummies zijn gemaakt door de werkstatus van de respondent twee jaar voor de geboorte (t-2) te vergelijken met de werkstatus twee jaar na de geboorte (t2). Dat resulteert in de volgende dummyvariabelen: a) is meer uren betaald gaan werken, b) is minder uren betaald gaan werken, c) is gestopt met betaald werken, d) is evenveel uren betaald blijven werken, e) had zowel voor als na de geboorte geen betaald werk (1='ja', 0='nee').

Persoonlijkheid wordt binnen de GSOEP gemeten aan de hand van het persoonlijkheidsmodel 'The Big Five' (Gerliz & Schupp, 2005). Binnen dit model worden vijf persoonlijkheidseigenschappen onderscheiden waarop de respondent hoog of laag kan scoren: neuroticisme, extraversie, nauwgezetheid, openheid en verdraagzaamheid. Elk kenmerk wordt gemeten door drie items. In bijlage C 'The Big Five' wordt beschreven door welke items elke persoonlijkheidseigenschap binnen de GSOEP wordt gemeten. De antwoordcategorieën op de afzonderlijke items varieerden van 1 'niet van toepassing' tot 7 'van toepassing'. De items werden zo gecodeerd dat een hoge score betekent dat een persoonlijkheidskenmerk in hoge mate van toepassing is op de respondent. Vervolgens zijn voor elk persoonlijkheidskenmerk de scores van de drie items opgeteld, zodat de uiteindelijke score loopt van 3 (niet van toepassing) tot 21 (van toepassing).

Vervolgens is per persoonlijkheidseigenschap een dummy-variabele aangemaakt. Voor deze scriptie is de keuze gemaakt om de responsgroep in te delen in "scoort sterk op [naam persoonlijkheidseigenschap]", (1= "ja", 0 = "nee"). Omdat de gemiddelde scores per eigenschap onderling sterk verschillen, is ervoor gekozen om de dummy-variabelen als volgt in te delen. Er is gekeken naar de laagste score van de 25% van de responsgroep die het hoogst hebben gescoord. Een persoonlijkheidseigenschap is vervolgens als 'sterk = ja' aangemerkt wanneer een case op de laagste waarde binnen het 25ste percentiel valt of hoger scoort. Per dummy-variabele wordt aangegeven vanaf welke waarde een 'case' als sterk scorend op de desbetreffende

persoonlijkheidseigenschap geldt. Hierna wordt per eigenschap aangegeven wanneer een respondent als 'sterk' scorend wordt aangemerkt en hoeveel procent van de vrouwen dit betreft:

- Voor neuroticisme geldt dat een respondent die 15 punten scoort of hoger, 'sterk' scoort op deze persoonlijkheidseigenschap. 30% van de vrouwen scoort 'sterk' op neuroticisme.
- Voor extraversie geldt dat een respondent die 18 punten scoort of hoger, 'sterk' scoort op deze persoonlijkheidseigenschap. 26,3 % scoort 'sterk' op extraversie.
- Voor nauwgezetheid geldt dat een respondent die 20 punten scoort of hoger, 'sterk' scoort op deze persoonlijkheidseigenschap. 35,4 % scoort 'sterk' op nauwgezetheid.
- Voor openheid geldt dat een respondent die 16 punten scoort of hoger 'sterk' scoort op deze persoonlijkheidseigenschap. 32,3 % scoort 'sterk' op openheid.
- Voor verdraagzaamheid variabele geldt dat een respondent die 19 punten scoort of hoger, 'sterk' scoort op deze persoonlijkheidseigenschap. 26,6 % scoort 'sterk' op verdraagzaamheid.

Zie voor meer gegevens tabel 7 t/m 17 in bijlage B.

2.5.3 Controlevariabelen

In de logistische regressie worden de volgende controlevariabelen meegenomen:

Inkomen wordt binnen de GSOEP op een aantal verschillende manieren gemeten. In de eerste plaats wordt het netto inkomen uit arbeid per maand in euro's gemeten, zowel op t-2 als op t2. In de tweede plaats wordt gekeken naar het gezamenlijk netto huishoudinkomen per maand in euro's, zowel op t-2 als op t2. De volgende vragen worden gesteld: "*Hoe hoog was jouw inkomen afgelopen maand?*" en "*Wanneer je kijkt naar het totale inkomen van alle leden van het huishouden: hoe hoog was het huishoudinkomen afgelopen maand?*" (GSOEP, 2008/3: 15) en (GSOEP, 2008/2: 12). Voor de analyses in deze studie, wordt de *verandering in het aandeel van de vrouw in het huishoudinkomen* gebruikt.

Het aandeel van de vrouw in het gezamenlijk huishoudinkomen is het aandeel van het maandelijks netto huishoudinkomen dat afkomstig is uit arbeid van de vrouw. Dat aandeel kan variëren van 0% tot 100%. De verandering in het aandeel van de vrouw in het huishoudinkomen is berekend door het aandeel twee jaar na de geboorte van het kind (t2) af te trekken van het aandeel twee jaar voor de geboorte (t-2). Indien het netto inkomen uit arbeid van de vrouw op t-2 bijvoorbeeld 40% is en op t2 35% , dan is de verandering in het aandeel van de vrouw in het netto huishoudinkomen '-5%' (want $40 - 35 = 5$). Het *opleidingsniveau* wordt gemeten in jaren. De range loopt van 0 tot en met 15. *Leeftijd* wordt gemeten in jaren.

Er zijn geen variabelen in de dataset van het GSOEP die de *gezondheid* van de respondenten monitoren. Wel wordt jaarlijks de tevredenheid met de gezondheid, ook wel *gezondheidssatisfactie* genoemd, gemeten. Het GSOEP stelt de respondent jaarlijks de volgende vraag over gezondheid: "*Hoe gelukkig bent u vandaag met de volgende 'gebieden' van uw leven? Gezondheid?*" (GSOEP,

2008/3: 3). De *range* van antwoorden varieert van 0 “volledig ontevreden” tot en met 10 “volledig tevreden”.

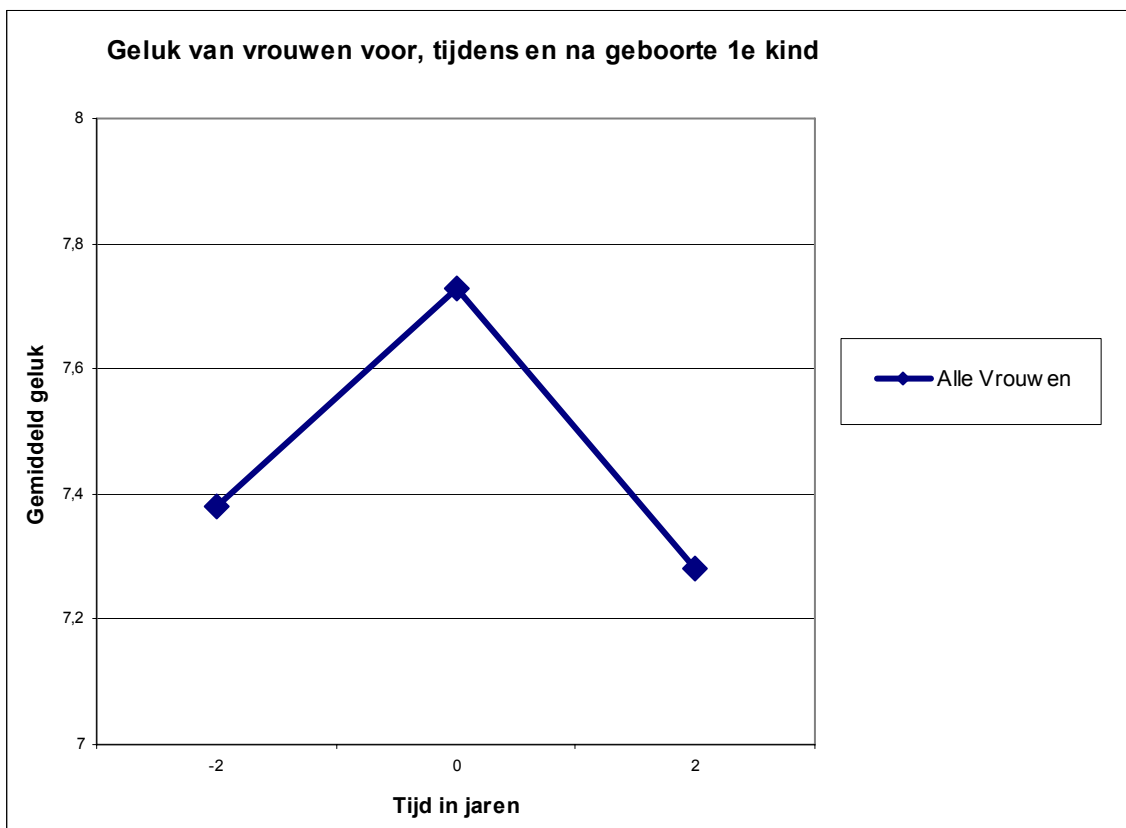
Partnerstatus wordt gemeten door de vraag: “*Wat is uw partnerstatus?*” (GSOEP, 2008/3: 34). In de analyses in deze studie worden 4 dummyvariabelen meegenomen die de *verandering in partnerstatus* na de geboorte van het eerste kind meten: a) is getrouwd, b) is gescheiden, single of weduwe geworden, c) partnerstatus is ongewijzigd gebleven (1='ja', 0='nee'). Hierbij wordt gekeken welke verandering de vrouwen hebben doorgemaakt twee jaar na de geboorte (t2) ten opzichte van twee jaar voor de geboorte (t-2). Opgemerkt dient te worden dat in de GSOEP geen onderscheid gemaakt wordt tussen 'alleenstaand' en 'samenwonend'. Beide vallen in de categorie 'single'. Ook is het niet mogelijk te bepalen of een respondent een partner gevonden heeft zonder dat zij getrouwd is. In bijlage B is een overzicht opgenomen van de scores van de responsgroep op de variabelen in de analyse.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten uit dit onderzoek weergegeven. De eerste paragraaf beschrijft de gemiddelde geluksresultaten van vrouwen na de geboorte van het eerste kind. Vervolgens wordt in de tweede paragraaf beschreven hoe veranderingen in werkstatus samenhangen met de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind. In de derde paragraaf wordt de samenhang weergegeven tussen persoonlijkheid en geluk voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind. De vierde paragraaf toont de resultaten van de logistische regressies die laten zien welke invloed persoonlijkheid heeft op de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en de verandering in geluk anderzijds rondom de geboorte van het eerste kind. De terugkoppeling van de resultaten naar de gestelde hypothesen gebeurt in het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 4: conclusies).

3.1 Veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind

In deze paragraaf wordt gekeken in welke mate het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind verandert. In onderstaande tabel is te zien dat in het jaar van de geboorte van het eerste kind het gemiddelde geluk stijgt van 7,38 naar 7,73 (verschil van 0,35). Het tweede jaar na de geboorte van het eerste kind daalt het geluk echter tot onder het niveau van twee jaar daarvoor van 7.73 naar 7.28. Dit is een verschil van 0,45 met het geluk in t0 en een verschil van 0,10 met het geluk in t-2.

Figuur 7: Geluk van vrouwen voor, tijdens en na geboorte 1^e kind (GSOEP, 1984-2008)

	N	Missing values	Gemiddelde	Std. Deviatie	Minimum	Maximum
Geluk t-2	771	0	7,38	1,68	0,00	10,00
Geluk t0	759	12	7,73	1,47	1,00	10,00
Geluk t2	771	0	7,28	1,65	10,00	10,00

Tabel 1: **Geluk van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind (GSOEP, 1984-2008)**

Bovenstaande gegevens geven aan wat het gemiddelde geluk is van vrouwen voor, tijdens en na de geboorte van het eerste kind. Onderstaande gegevens geven weer hoeveel vrouwen binnen de responsgroep, gelukkiger of ongelukkiger zijn geworden of gelijk zijn gebleven qua geluksscore twee jaar na de geboorte van het eerste kind. Deze gegevens zijn berekend door het geluk op t-2 en t2 met elkaar te vergelijken. Indien de geluksscore in t2 met minimaal 1 punt is gestegen ten opzichte van t-2 dan wordt de case aangeduid als 'gelukkiger'. Is de geluksscore in t-2 en t2 gelijk dan wordt de case aangeduid als 'gelijk' en is de geluksscore in t2 lager dan t-2 dan wordt de case aangeduid als 'ongelukkiger'.

	Frequentie	%
Gelukkiger	248	32,2
Even gelukkig	229	29,7
Ongelukkiger	294	38,1
Totaal	771	100

Tabel 2: **Hoeveel vrouwen gelukkiger, ongelukkiger, gelijk gebleven? (GSOEP, 1984-2008)**

Het grootste gedeelte van de vrouwen is ongelukkiger geworden twee jaar na de geboorte van het eerste kind in vergelijking met het tweede jaar voor de geboorte (38,1 %). Een bijna even groot gedeelte van de vrouwen is gelukkiger geworden (32,2 %) of gelijk gebleven qua geluksscore (29,7).

3.2 Veranderingen in werkstatus – veranderingen in geluk?

Het grootste gedeelte van de vrouwen stopte met werken na de geboorte van het kind (44,2 %). Daarnaast is er een grote groep vrouwen die minder uren werken (20, 8 %) en die voor én na de geboorte niet werkzaam zijn (20,2 %). De groep vrouwen die meer uren werken en hetzelfde aantal uren werken zijn het kleinst (respectievelijk 4,7 % en 10,1 %). Zie ook tabel 20 van bijlage B.

De grootste groep vrouwen is voor de geboorte fulltime werkzaam (68,9 %), terwijl na de geboorte de grootste groep vrouwen niet meer werkzaam is (63,9 %). Deze percentages zijn te zien in tabel 18 van bijlage B.

Hierna worden de relative risk ratio's weergegeven van de kans om gelukkiger te worden, gecategoriseerd naar werkstatus. Iedere categorie wordt telkens vergeleken met alle andere vrouwen.

Zo wordt bijvoorbeeld de kans om gelukkiger te worden voor vrouwen die meer uren zijn gaan werken vergeleken met de kans om gelukkiger te worden voor vrouwen die niet meer uren zijn gaan werken. Dit geldt ook voor de overige groepen die hieronder in de tabel zijn weergegeven.

	N	Gelukkiger geworden?
Meer uren werkzaam	771	RR = 1,038 Betr. interval = 0,646 / 1,667
Minder uren werkzaam	771	RR Ja = 0,893 Betr. interval Ja = 0,685 / 1,165
Gestopt met werken	771	RR Ja = 0,852 Betr. interval Ja = 0,691 / 1,051
Zelfde aantal uren werkzaam	771	RR Ja = 0,865 Betr. interval Ja = 0,597 / 1,252
Blijft niet werkzaam	771	RR Ja = 1.459* Betr. interval Ja = 1,173 / 1,815

* Correlatie is significant op 0,05 niveau

Tabel 3: **Relative risk ratio's δ in arbeidsuren * gelukkiger geworden ja/nee (GSOEP, 1984-2008)**

Uit voorgaande resultaten blijkt dat vrouwen die niet werkzaam waren voor de geboorte van het eerste kind en niet werkzaam zijn gebleven (categorie: 'blijft niet werkzaam') 1,5 keer meer kans hebben om gelukkiger te worden dan de overige vrouwen.

Voor de vrouwen die meer uren en minder uren en hetzelfde aantal uren werkzaam waren en gestopt zijn met werken na de geboorte van het eerste kind geldt dat de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind niet significant groter of kleiner is in vergelijking met de referentiegroep.

3.3 Persoonlijkheid en verandering geluk

	N	Neuroticisme	Extraversie ⁴	Nauwgezetheid	Openheid	Verdraagzaamheid
Geluk t-2	771	0,146**	0,075*	0,075*	0,095**	0,065
Geluk t0	759 ⁵	-0,103**	0,112**	0,132**	0,118**	0,070
Geluk t2	771	-0,150**	0,104**	0,056	0,070	0,084*
δ in geluk	771	0,000	0,024	-0,018	-0,023	0,014

** Correlatie is significant op P = 0,01 niveau

* Correlatie is significant op P = 0,05 niveau

Tabel 4: **Correlaties persoonlijkheid en geluk (GSOEP, 1984-2008)⁶**

⁴ Voor extraversie, nauwgezetheid, openheid, neuroticisme en verdraagzaamheid geldt dat wanneer vrouwen hoog scoren op deze persoonlijkheidseigenschappen zij als dusdanig worden aangemerkt. Scoren zij 'laag' dan worden zij aangemerkt als 'extraversie = nee, nauwgezetheid = nee', etcetera. In paragraaf 2.3.2 'onafhankelijke variabelen', kopje 'persoonlijkheid' wordt beschreven wanneer een vrouw als 'hoog' scorend wordt aangemerkt.

⁵ Net als bij tabel 1 zijn er bij 'geluk t0' 12 'missing values'.

⁶ Deze correlaties zijn gebaseerd op de variabele persoonlijkheid en de (gehercodeerde) geluksvariabelen in tabel 1.

Een hoge mate van neuroticisme correleert positief met geluk op t-2 (0,146). Een hoge mate van neuroticisme correleert negatief met geluk op t0 en t2 (respectievelijk -0,103 en -0,150). Er is geen significant verband tussen (een hoge mate van) neuroticisme en de verandering in (δ) geluk.

Uit voorgaande resultaten blijkt dat een hoge mate van extraversie positief correleert met geluk op t-2, t0 en t2 (respectievelijk 0,071, 0,112 en 0,104). Er is geen significant verband tussen (een hoge mate van) extraversie en de verandering (δ) in geluk.

Een hoge mate van nauwgezetheid correleert positief met geluk op t-2 en t0 (respectievelijk 0,075 en 0,132). De correlatie tussen nauwgezetheid en geluk op t-2 is significant op het 99% betrouwbaarheidsniveau. De correlatie tussen nauwgezetheid en geluk op t0 is significant op het 95% betrouwbaarheidsniveau. Er zijn geen significante verbanden tussen (een hoge mate van) nauwgezetheid en geluk op t2 en de verandering (δ) in geluk.

Een hoge mate van openheid correleert positief met geluk op t-2 en t0 (respectievelijk 0,095 en 0,118). De correlaties tussen openheid en geluk op t-2 en t0 zijn significant op het 99% betrouwbaarheidsniveau. Er zijn geen significante verbanden tussen (een hoge mate van) openheid en geluk op t2 en de verandering in (δ) geluk.

Een hoge mate van verdraagzaamheid correleert positief met geluk op t2 (0,084). Deze correlatie is significant op het 95% betrouwbaarheidsniveau. Er zijn geen significante verbanden tussen (een hoge mate van) verdraagzaamheid en geluk op t-2, t0 en de verandering in (δ) geluk.

3.4 Verklarende analyses

Allereerst wordt het basismodel getoetst door middel van een logistische regressie. Dat wil zeggen dat eerst de invloed van de afhankelijke variabelen verandering in het aandeel van de vrouw aan het huishoudinkomen, opleiding, leeftijd, gezondheid, verandering in relatiestatus en verandering in werkstatus op geluk worden getoetst. Zie hiervoor ook het eerder beschreven onderzoeksmodel in figuur 5, paragraaf 1.6. In tabel 5 'Logistische Regressies voor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind bij vrouwen' zijn alle gegevens weergegeven. Vervolgens worden er per persoonlijkheidstype aparte logistische regressies uitgevoerd.

3.4.1 Basismodel (M1) en model met veranderingen in werkstatus (M2)

De logistische regressie van het basismodel voorspelt de kans dat vrouwen na de geboorte van het eerste kind gelukkiger worden, waarbij alleen de controlevariabelen worden opgenomen. Vervolgens worden in Model 2 de dummies voor verandering in werkstatus (meer uren, minder uren, gestopt, zelfde aantal uren) toegevoegd. Dit is in de eerste plaats om te onderzoeken in hoeverre verandering in werkstatus van invloed is op de kans om gelukkiger te worden. In de tweede plaats kan gekeken worden in hoeverre dit model een betere 'fit' heeft.

Het basismodel is statistisch significant ($\chi^2 = 15,652^{*7}$, $df = 6$). Alleen gezondheidssatisfactie heeft een significant (negatief) effect op de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het kind voor alle vrouwen.

Ook het tweede model (met toevoeging van de dummyvariabelen van werkstatus) is statistisch significant ($\chi^2 = 26,852$, $df = 10$). De verandering in χ^2 is $+11,2^*$ bij een verschil in $+4$ vrijheidsgraden. Dit is statistisch significant ($P < 0,05$). Dit model (met toevoeging van werkstatus) heeft een betere 'fit' dan het basismodel (Zie ook: Bijlage F in Baarda en De Goede, 2001: 388).

Vrouwen die 'minder uren' werken, 'stoppen' met werken en 'hetzelfde' aantal uren werken hebben significant minder kans om gelukkiger te worden in vergelijking met de categorie vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam is (blijft niet werken). Er is geen significant effect van 'meer uren' werken, wat betekent dat deze categorie vrouwen dezelfde kans heeft om gelukkiger te worden in vergelijking met de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn (blijft niet werken).

Het negatieve effect van 'gestopt met werken' ($B = -0,791^*$ en $SE = 0,258$) is het grootst, gevolgd door 'evenveel uren' ($B = -0,734^*$ en $SE = 0,321$) en 'minder uren' ($B = 0,713^*$ en $SE = 0,267$). De overige effecten van dit model veranderen niet ten opzichte van het basismodel.

3.4.2 Modellen per persoonlijkheidseigenschap

In model 3a 'neuroticisme' wordt de kans geschat om na de geboorte van het eerste kind gelukkiger te worden voor vrouwen die hoog scoren op 'neuroticisme'. Dit model is statistisch niet significant ($\chi^2 = 16,376$, $df = 10$).

Vrouwen die 'stoppen' met werken hebben significant minder kans om gelukkiger te worden in vergelijking met de categorie vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam is (blijft niet werken). Er is geen significant effect van meer uren gaan werken, hetzelfde aantal uren blijven werken of minder uren gaan werken, wat betekent dat deze categorieën vrouwen dezelfde kans hebben om gelukkiger te worden dan de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn (blijft niet werken).

Het negatieve effect van 'gestopt' ($B = -1,430^*$ en $SE = 0,471$) is voor neurotische vrouwen sterker dan voor de totale groep (in het tweede model).

In model 3b 'extraversie' wordt de kans geschat om na de geboorte van het eerste kind gelukkiger te worden voor vrouwen die hoog scoren op 'extraversie'. Dit model is statistisch niet significant ($\chi^2 = 16,434$, $df = 10$).

'Net als in Model 2 is er voor deze groep vrouwen geen significant effect van 'meer uren'. Daarnaast zijn de effecten van 'minder uren', 'evenveel uren' en 'stoppen' met werken verdwenen. Dit betekent dat vrouwen die 'meer uren werken, evenveel uren werken of 'stoppen' met werken dezelfde kans

---

⁷ * = $P < 0,05$

maken om gelukkiger te worden dan de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn (blijft niet werken).

Het lijkt erop dat voor extraverte vrouwen veranderingen in betaald werk een minder grote invloed hebben op de kans om gelukkiger te worden dan voor de totale groep vrouwen (Model 2).

In model 3c 'nauwgezetheid' wordt de kans geschat om na de geboorte van het eerste kind gelukkiger te worden voor vrouwen die hoog scoren op 'nauwgezetheid'. Dit model is statistisch significant (chi kwadraat = 22,221*).

Er is geen significant effect van 'meer uren' werken. Dit betekent dat vrouwen die 'meer uren' werken evenveel kans hebben om gelukkiger te worden dan de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn (blijft niet werken). Vrouwen die 'minder uren' werken, 'stoppen' met werken en 'hetzelfde' aantal uren werken hebben significant minder kans om gelukkiger te worden dan de categorie vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn (blijft niet werken). Deze effecten zijn vergelijkbaar met, en zelfs iets sterker dan de effecten voor de totale groep vrouwen in Model 2.

In model 3d 'openheid' wordt de kans geschat om na de geboorte van het eerste kind gelukkiger te worden voor vrouwen die hoog scoren op 'openheid'. Dit model is statistisch niet significant (chi kwadraat = 17,562).

Er is geen significant effect van 'meer uren', 'minder uren', 'gestopt' en 'evenveel uren'. Dit betekent dat vrouwen die 'meer uren' werken, 'minder uren' werken, 'stoppen' met werken en 'hetzelfde' aantal uren werken evenveel kans maken om gelukkiger te worden dan vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn. In vergelijking met het tweede model verdwijnen de effecten van de verandering in werkstatus.

In model 3e 'verdraagzaamheid' wordt de kans geschat om na de geboorte van het eerste kind gelukkiger te worden voor vrouwen die hoog scoren op 'verdraagzaamheid'. Dit model is statistisch niet significant (chi kwadraat = 15,381).

Er is geen significant effect van 'meer uren', 'minder uren', 'gestopt' en 'evenveel uren'. Dit betekent dat vrouwen die 'meer uren' werken, 'minder uren' werken, 'stoppen' met werken en 'hetzelfde' aantal uren werken evenveel kans maken om gelukkiger te worden dan vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn. In vergelijking met het tweede model verdwijnen de effecten van de verandering in werkstatus.

Onafhankelijke variabelen	Model 1: Basismodel		Model 2: Model met δ werkstatus		Model 3a: neuroticisme		Model 3b: extraversie ⁸		Model 3c: nauwgezetheid		Model 3d: openheid		Model 3e: verdraagzaamheid	
	B	(SE)	B	(SE)	B	(SE)	B	(SE)	B	(SE)	B	(SE)	B	(SE)
	Leeftijd t0	-0,004	(0,021)	0,021	(0,022)	0,015	(0,038)	0,015	(0,048)	0,104	(0,042)	0,012	(0,040)	0,026
Opleidingsniveau	-0,046	(0,036)	-0,040	(0,036)	-0,055	(0,070)	0,33	(0,071)	-0,107	(0,072)	-0,015	(0,061)	0,030	(0,075)
Gezondheids-satisfactie T-2	-0,134**	(0,039)	-0,137**	(0,039)	-0,072	(0,070)	-0,265**	(0,081)	-0,122	(0,065)	-0,260**	(0,078)	-0,278**	(0,093)
δ % huishoud-inkomen	0,001	(0,003)	-0,003	(0,003)	-0,012*	(0,006)	-0,009	(0,007)	-0,006	(0,006)	-0,010	(0,006)	-0,003	(0,006)
<u>δ partnerstatus:⁹</u>														
Is getrouwd	-0,066	(0,160)	-0,084	(0,162)	-0,330	(0,301)	0,127	(0,327)	-0,185	(0,295)	-0,075	(0,301)	-0,479	(0,307)
Is single gebleven	-0,840	(1,132)	-0,997	(1,148)	-21,392	(40192,970)			-21,161	(40192,970)	-21,478	(40192,970)	-22,22	(40192,970)
<u>δ werkstatus:¹⁰</u>														
Meer uren			-0,323	(0,403)	0,603	(0,656)	0,258	(0,792)	0,674	(0,688)	0,180	(0,718)	-0,288	(0,816)
Minder uren			-0,713*	(0,267)	-0,821	(0,470)	-0,957	(0,557)	-1,075*	(0,474)	-0,531	(0,483)	-0,821	(0,55)
Gestopt			-0,791*	(0,258)	-1,430**	(0,471)	-0,845	(0,529)	-0,999*	(0,462)	-0,663	(0,485)	-0,644	(0,532)
Evenveel uren			-0,734*	(0,321)	-0,725	(0,573)	-1,210	(0,656)	-1,667*	(0,677)	-0,616	(0,586)	-0,573	(0,632)
Constante	0,965		0,707		0,632		0,885		-0,881		1,199		1,298	
N	771		771		231		203		273		249		205	
Model Chi ²	15,652*		26,852*		16,376		16,434		22,221*		17,562		15,381	
Vrijheidsgraden	6		10		10		9		10		10		10	
Nagelkerke's R ²	0,028		0,048		0,095		0,108		0,112		0,096		0,099	

**P < 0,01, * P < 0,05

Tabel 5: **Logistische Regressies voor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind bij vrouwen (GSOEP, 1984-2008)**

⁸ Van deze groep extraverten is niemand weduwe geworden of gescheiden. Iedereen heeft de waarde 0 op de variabele 'Is single gebleven'. Daardoor is er geen variatie binnen deze variabele en om die reden wordt deze buiten de analyse gehouden.

⁹ Referentiecategorie: is single geworden, gescheiden of weduwe geworden.

¹⁰ Referentiecategorie: (geen verandering) blijft niet werkzaam.

4. Conclusies

Zoals eerder gesteld wil dit onderzoek inzicht geven in de rol die persoonlijkheid speelt bij veranderingen in geluk van moeders rond de geboorte van hun eerste kind. Hierbij is dit onderzoek in vier delen uitgevoerd waarbij eerst is gekeken in welke mate het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind verandert. Vervolgens is gekeken of deze veranderingen worden beïnvloed door de veranderingen in werkstatus. Daarna is gekeken welke invloed persoonlijkheid heeft op de veranderingen in geluk na de geboorte van het eerste kind. Als laatste is onderzocht in welke mate de relatie tussen veranderingen in werkstatus en veranderingen in geluk worden beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen.

In dit hoofdstuk worden de conclusies van dit onderzoek per deelvraag weergegeven in de volgorde zoals eerder is beschreven.

4.1 In welke mate verandert het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?

Uit dit onderzoek blijkt dat vrouwen minder gelukkig worden na de geboorte van hun eerste kind. Dit komt overeen met het onderzoek van Pouwels (2011: 218, 108, 109). Hypothese 1a wordt hiermee bevestigd, hypothese 1b wordt verworpen. Dit betekent dat geluk veranderbaar is over de levensloop en dat de omgevingsfactoren (krijgen van een kind) bepalend kunnen zijn voor het geluk van deze vrouwen in het algemeen. Welke implicaties dit heeft voor de theorievorming rondom dit thema zal worden beschreven in het volgende hoofdstuk.

4.2 In welke mate worden veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte van hun eerste kind beïnvloed door veranderingen in werkstatus?

De verwachting was dat een vermeerdering van het aantal uren werken in combinatie met het krijgen van een kind enerzijds minder gelukkig zou maken gezien het verlies aan tijd en de gevoelens van stress en anderzijds gelukkiger zou maken gezien de stijging aan (netto) inkomen. Tegelijkertijd zou de vermindering van het aantal uren werken in combinatie met het krijgen van een kind gelukkiger maken gezien de winst in tijd en de vermindering van stress en minder gelukkig maken gezien het verlies aan (netto) inkomen. Aan de hand van relative risk ratio's werd duidelijk dat juist vrouwen die voor de geboorte niet betaald werkten en dat na de geboorte ook niet deden, een grotere kans hadden om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind dan alle andere vrouwen. Wanneer in een logistische regressie gecontroleerd werd voor leeftijd, opleiding, gezondheidssatisfactie, veranderingen in partnerstatus en veranderingen in het aandeel van de vrouw in het huishoudinkomen, bleek dat zowel vrouwen die minder uren betaald gaan werken na de geboorte van het eerste kind dan vrouwen die volledig stoppen met betaald werk een kleinere kans hebben om gelukkiger te worden dan vrouwen die voor de geboorte niet betaald werkten en dat na de geboorte ook niet doen. Vrouwen die méér uren gaan werken hebben daarentegen een even grote kans om gelukkiger te worden in vergelijking met de 'thuisblijfmoeders'. Dat lijkt een ondersteuning voor hypothese 2b, die stelt dat een vermindering van het aantal uren betaald werk per week de kans

verlaagt om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind en dat een vermeerdering van het aantal uren betaald werk per week deze kans juist verhoogt. Of dat komt, zoals de theorie voorspelt, omdat het inkomenseffect sterker is dan het tijdeffect, is op basis van de resultaten uit deze scriptie niet goed te zeggen. Ook moet opgemerkt worden dat de resultaten gelden in vergelijking met de referentiegroep van vrouwen die zowel voor als na de geboorte van het kind niet betaald werkzaam waren. Voor deze groep vrouwen die voor en na de geboorte van het kind geen betaalde arbeid verrichten, werd voorspeld dat zij gelukkiger zouden worden omdat het moederschap betekenis geeft aan het leven van deze vrouwen. Uit de relative risk ratio's blijkt dat deze groep vrouwen inderdaad gelukkiger wordt na de geboorte van het eerste kind, waardoor deze veronderstelling kan worden onderschreven. Dat betekent dat hypothese 3 kan worden bevestigd.

4.3 In hoeverre heeft persoonlijkheid invloed op veranderingen in het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind?

Zoals eerder is aangegeven voorspelt de 'Set point theory' dat de samenhang tussen persoonlijkheid en geluk over de levensloop stabiel blijft en niet wordt beïnvloed door levenslooptransities, zoals het krijgen van een kind. In dat kader werd de verwachting geschetst dat persoonlijkheid niet zou uitmaken voor het geluk voor, tijdens en na de geboorte van het kind. Uit de resultaten blijkt het tegendeel.

Neuroticisme hangt namelijk samen met meer geluk voor de geboorte, maar met minder geluk in het jaar van en twee jaar na de geboorte. De positieve samenhang tussen extraversie en geluk wordt versterkt in het jaar van de geboorte en zwakt daarna iets af, maar blijft sterker dan voor de geboorte. Ook openheid en nauwgezetheid veranderen na de geboorte. Voor de geboorte hebben ze een positieve samenhang met geluk. Door de geboorte wordt dit versterkt, maar daarna is er geen effect meer. Bij nauwgezetheid is het omgekeerde het geval: er is geen effect voor en in het jaar van de geboorte. Na de geboorte is er wel sprake van een positieve samenhang.

Hieruit blijkt dat persoonlijkheid samenhangt met geluk en dat de aard en sterkte van deze samenhang verschilt gedurende de levensloop van de vrouwen (voor, rond en na de geboorte van het eerste kind) en per persoonlijkheidseigenschap. Hiermee worden de hypothesen 4 en 4a tot en met 4e verworpen.

4.4 In welke mate wordt de relatie tussen veranderingen in werkstatus enerzijds en veranderingen in geluk van vrouwen na de geboorte anderzijds beïnvloed door de persoonlijkheid van deze vrouwen?

In deze scriptie was het uitgangspunt dat een vermeerdering van het aantal uren betaald werk per week door het verlies aan vrije tijd de kans verkleint om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind en dat een vermindering van het aantal uren betaald werk per week door de winst in vrije tijd de kans vergroot om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind.

Daarnaast gingen we ervan uit dat een vermeerdering van het aantal uren betaald werk per week door de stijging in inkomen de kans vergroot om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind en dat een vermindering van het aantal uren betaald werk per week door het verlies van inkomen de

kans verkleint om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind. Deze (tegengestelde) vooronderstellingen komen overeen met hypothese 2a en hypothese 2b. Wat het netto effect van deze tegengestelde effecten zou zijn, werd uit de theorie niet duidelijk. De vijf persoonlijkheidseigenschappen kunnen hier een versterkende invloed (katalysator) of een verzwakkende invloed (demper) op hebben.

Voor de gehele groep vrouwen geldt dat zij die na de geboorte meer uren zijn gaan werken evenveel kans maken om gelukkiger te worden dan de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn. Vrouwen die minder uren betaald werken, hetzelfde aantal uren betaald werken of stoppen met betaald werken maken minder kans om gelukkiger te worden ten opzichte van de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn.¹¹ Vervolgens is er gekeken of per persoonlijkheidseigenschap verschillen zijn te ontdekken.

Bij alle vrouwen die hoog scoren op de persoonlijkheidseigenschappen blijkt dat zij die meer uren zijn gaan werken evenveel kans maken om gelukkiger te worden in vergelijking met de vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn. Daarnaast zijn er ook grote verschillen. Uit de analyses blijkt dat de negatieve effecten van minder uren gaan werken en evenveel uren blijven werken verdwijnen voor vrouwen die hoog scoren op neuroticisme. Neuroticisme werkt daarmee als een 'demper'. Dit betekent dat hypothese 5a verworpen kan worden. Wel blijkt het negatieve effect van stoppen met betaald werken, voor neurotische vrouwen juist sterker te worden.

De negatieve effecten van minder uren betaald gaan werken, hetzelfde aantal uren betaald blijven werken en stoppen met betaald werken blijken zwakker te zijn of te verdwijnen bij vrouwen die hoog scoren op extraversie. Extraverte vrouwen hebben een even grote kans om gelukkiger te worden, ongeacht verschillen in veranderingen in hun arbeidsuren. Extraversie werkt als een 'demper'. Hiermee wordt hypothese 5b aangenomen.

De negatieve effecten van minder uren werken, stoppen met werken en hetzelfde aantal uren werken resultaten uit Model 2 worden versterkt voor de nauwgezette vrouwen. Nauwgezette vrouwen hebben een nog kleinere kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het eerste kind als ze minder uren gaan werken, stoppen met werken of hetzelfde aantal uren blijven werken in vergelijking met vrouwen die niet betaald werken, dan de totale groep vrouwen. Nauwgezetheid werkt dus vooral als 'katalysator'. Hiermee wordt hypothese 5c verworpen.

Voor de vrouwen die hoog scoren op openheid en verdraagzaamheid geldt dat de negatieve effecten van minder uren werken, stoppen met werken en hetzelfde aantal uren geheel wegvallen. Met andere

---

¹¹ Vanuit deze resultaten blijkt dat verandering in werkstatus wel invloed heeft op de verandering in geluk na de geboorte in tegenstelling tot de resultaten bij 3.2. De gekozen referentiegroep is in dit geval 'vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn', terwijl bij de tweede deelvraag de gekozen referentiegroep de 'overige' vrouwen zijn. Een voorbeeld: wanneer bij de tweede deelvraag de kans werd berekend in hoeverre vrouwen die gestopt zijn met werken gelukkiger zijn na de geboorte dan werd dit gedaan ten opzichte van de overige vrouwen die niet gestopt zijn met werken (dus de vrouwen die meer uren, minder uren, evenveel uren, etc. werken).

woorden: voor deze vrouwen maakt de verandering in werkstatus geen verschil voor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte. Beide persoonlijkheidseigenschappen werken vooral als een 'demper'. Hiermee worden de hypothesen 5d en 5e bevestigd.

4.5 Samenvattend

Vrouwen worden na het krijgen van hun eerste kind minder gelukkig. Dit geldt niet voor vrouwen die voor en na de geboorte niet werkzaam zijn: zij worden na het krijgen van hun eerste kind gelukkiger.

Persoonlijkheid hangt samen met geluk. De aard en sterkte van deze samenhang verschilt gedurende de levensloop van de vrouwen en per persoonlijkheidseigenschap.

Alle vrouwen die meer uren gaan werken hebben evenveel kans om gelukkiger te worden dan vrouwen die voor en na de geboorte van het kind niet werkzaam zijn (huismoeders). Persoonlijkheid heeft hier geen invloed op.

In het algemeen geldt dat vrouwen die na stoppen met betaald werken, evenveel uren betaald blijven werken of minder uren betaald gaan werken na de geboorte van het eerste kind een kleinere kans hebben om gelukkiger te worden dan huismoeders. Persoonlijkheid heeft hier wél invloed op.

Voor neurotische vrouwen zijn de negatieve effecten minder sterk, met uitzondering van het effect van stoppen met betaald werk, dat voor deze groep juist sterker is.

Voor extraverte, open en verdraagzame vrouwen verdwijnen de negatieve effecten zelfs helemaal.

Voor nauwgezette vrouwen, daarentegen, worden de negatieve effecten juist versterkt.

5. Discussie

In dit hoofdstuk wordt beschreven welke implicaties de resultaten van dit onderzoek en de daarbij behorende conclusies hebben op eerder onderzoek naar dit thema. Vervolgens wordt gekeken wat de beperkingen zijn van dit onderzoek en waar eventueel vervolgonderzoek zich op kan gaan richten.

5.1 Implicaties resultaten op eerder onderzoek

In deze paragraaf worden de implicaties van alle resultaten op eerder onderzoek besproken.

5.1.1 Verandering in arbeidsuren, verandering in geluk?

Het is waardevol om de conclusies uit dit onderzoek te vergelijken met de resultaten die Babette Pouwels (2011) weergeeft in haar proefschrift, getiteld: *“Work, family and happiness. Essays on interdependencies within families, life events, and time allocation decisions.”* Zij laat zien dat vrouwen na de geboorte van hun eerste kind minder gelukkig worden. Dit geldt echter niet voor vrouwen die voor de geboorte geen betaalde arbeid verrichten en dit na de geboorte ook niet deden. Verder stelt zij in haar onderzoek dat een verandering in aantal uren betaalde arbeid van vrouwen geen invloed heeft op het geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind (*ibid.* 93-93). Deze resultaten komen overeen met de resultaten uit dit onderzoek. Ook uit dit onderzoek blijkt dat vrouwen na de geboorte van hun eerste kind minder gelukkig worden. Bij uitsplitsing van deze resultaten naar vrouwen die meer uren, minder uren en hetzelfde aantal uren werkzaam en nooit werkzaam zijn geweest blijkt ook dat deze vrouwen minder kans hebben om gelukkig te worden na de geboorte van het eerste kind dan de vrouwen die niet werkzaam zijn voor en na de geboorte.

5.1.2 Persoonlijkheid en geluk

Uit dit onderzoek blijkt dat extraversie een positieve invloed heeft op geluk twee jaar voor, twee jaar na en in het jaar van de geboorte van het kind. Dit resultaat komt overeen met de observatie van DeNeve en Cooper (1998: 221, 222) dat deze vrouwen positief en optimistisch in het leven staan en hierdoor gelukkiger zijn.

Verdraagzaamheid correleert positief met geluk twee jaar na de geboorte van het kind, maar in het jaar van de geboorte en twee jaar ervoor is er geen sprake van een verband. Hier is geen eenvoudige verklaring voor te geven. Kennelijk is de geboorte van een kind voor dit type vrouw dusdanig ingrijpend dat de positieve invloed van deze persoonlijkheidseigenschap in de jaar van de geboorte verdwijnt. Deze bevinding komt voor een gedeelte overeen met de analyse van DeNeve en Cooper (1998: 221, 222) die aangeven dat verdraagzaamheid een positieve invloed heeft op geluk.

Verder blijkt uit dit onderzoek dat nauwgezetheid een positieve invloed heeft op geluk twee jaar voor en twee jaar na de geboorte van het kind. Er is geen verband gevonden tussen nauwgezetheid en geluk in het jaar van de geboorte van het kind. De redenering van DeNeve en Cooper (1998: 221, 222) dat nauwgezette mensen veel presteren en daardoor gelukkig worden lijkt hierdoor te kloppen. In

het jaar van de geboorte van het kind is hier echter geen sprake van. Een mogelijke verklaring hiervoor is, net als bij de persoonlijkheidseigenschap verdraagzaamheid, dat de geboorte van het kind dusdanig ingrijpend is dat de positieve invloed van deze eigenschap in het jaar van de geboorte verdwijnt. Nog een mogelijke verklaring is dat de aard van deze persoonlijkheidseigenschap (hoge doelen stellen, veel willen presteren) in het jaar van de geboorte negatief inwerkt op het geluk, waardoor de positieve samenhang verdwijnt.

Uit dit onderzoek blijkt dat openheid positief correleert met geluk twee jaar na de geboorte van het kind. De eigenschap 'openheid' heeft net als binnen het onderzoek van DeNeve en Cooper (1998) geen invloed op het geluk van vrouwen twee jaar voor de geboorte en in het jaar van de geboorte van het eerste kind. Een mogelijke verklaring is dat het hebben van een kind een nieuwe ervaring is die, voor vrouwen die hoog scoren op openheid, gelukkig maakt. In de jaren voor de geboorte ($t-2$ en t_0) is er nog geen sprake van een nieuwe ervaring, waardoor deze persoonlijkheidseigenschap nog geen invloed heeft op het geluk.

Daarnaast blijkt uit dit onderzoek dat neuroticisme positief correleert met geluk twee jaar voor de geboorte van het kind, terwijl deze persoonlijkheidseigenschap in het jaar van de geboorte van het kind en twee jaar erna negatief correleert. Een mogelijke verklaring is dat deze vrouwen twee jaar voor de geboorte van het kind alles nog onder controle hebben. Dit maakt dit 'type' vrouw zelfs gelukkiger dan de rest van de vrouwen. Op het moment echter dat er een kind wordt geboren neemt dit geluk sterk af. In het tweede jaar is de negatieve correlatie zelfs sterker ($-0,150$) dan de positieve correlatie twee jaar voor de geboorte ($0,146$). Een mogelijke verklaring hiervoor is dat de geboorte van het kind mogelijke gevoelens van angst en stress met zich meebrengen, waardoor de vrouwen minder gelukkig worden. Dit betekent dat de analyse van DeNeve en Cooper (1998: 221), waarin wordt gesteld dat neuroticisme een negatieve invloed heeft op geluk, grotendeels klopt. Hierbij moet wel de kanttekening worden geplaatst dat een hoge mate van neuroticisme gecombineerd met een stabiel en georganiseerd leven kennelijk wel zorgt voor een hoge mate van geluk.

Opvallend is dat geen van de persoonlijkheidseigenschappen een verband heeft met de variabele verandering (δ) in geluk. In deze variabele wordt de verhouding tussen het geluk in het tweede jaar voor de geboorte van het kind ($t-2$) en het tweede jaar na de geboorte (t_2) uitgedrukt in min –of pluspunten. Een mogelijke verklaring is dat de verschillen in geluk in $t-2$ en t_2 te minimaal zijn om te komen tot een sterk verband. Daarnaast is in eerder onderzoek aangegeven dat persoonlijkheid een bepalende factor is voor geluk op lange termijn, maar niet op korte termijn (DeNeve & Cooper, 1998: 220-225). In dat kader is de meting twee jaar na de geboorte van het kind te kort om tot een significant resultaat te komen.

5.1.3 Persoonlijkheid en de invloed daarvan op de relatie tussen verandering in werkstatus en veranderingen in geluk na de geboorte van het eerste kind.

De vrouwen die meer uren gaan werken na de geboorte van het eerste kind maken net zoveel kans om gelukkiger te worden dan de vrouwen die voor en na de geboorte niet werken. Wellicht is dit een

groep die, net als de groep vrouwen die voor en na de geboorte zeer veel uren werken (zie hiervoor ook paragraaf 1.1.1 en Pouwels, 2001: 93-95), een goede opleiding, een hoog inkomen en een goede baan hebben. Dit zorgt voor een goed toekomstperspectief en maakt dermate gelukkig dat het mogelijke negatieve effect van het krijgen van een kind verdwijnt. Nog een mogelijke verklaring is dat deze vrouwen de zorg voor kinderen kunnen 'outsourcen' (zorg inkopen) of dat de kosten voor het onderhouden van een kind bij een hoger huishoudinkomen minder voelbaar zijn.

Voor de vrouwen die hoog scoren op extraversie, openheid en verdraagzaamheid geldt dat verschillen in de verandering in werkstatus niet uitmaken voor de kans om gelukkiger te worden na de geboorte. De negatieve effecten van minder uren werken, stoppen met werken en evenveel uren werken verdwijnen bij deze groep geheel. Uit eerder beschreven onderzoek (DeNeve & Cooper, 1998: 221, 222) bleek al dat deze persoonlijkheidseigenschappen een positieve invloed hebben op geluk. Ook uit deze resultaten blijkt dit, aangezien de negatieve effecten van de verandering in werkstatus die aanwezig zijn bij het tweede model en bij de andere persoonlijkheidseigenschappen verdwijnen.

Bij de nauwgezette vrouwen gelden dezelfde negatieve effecten van de verandering in werkstatus als bij het tweede model (alle vrouwen), maar dan in sterkere mate. Uit eerder onderzoek bleek (DeNeve & Cooper, 1998: 221, 222) dat nauwgezetheid positief samenhangt met geluk. Uit dit onderzoek blijkt dat dit niet het geval is voor vrouwen met een persoonlijkheid die gekenmerkt wordt door een hoge mate van nauwgezetheid rondom de geboorte van het eerste kind.

Eerder is al aangegeven dat nauwgezette vrouwen hoge doelen voor zichzelf stellen en veel willen presteren. Wellicht zorgt dit voor verhoogde gevoelens van stress waardoor zij ongelukkiger worden. Dat versterkt de negatieve effecten van evenveel aantal uren werken, minder werken en stoppen met werken na de geboorte. Ook voor deze groep vrouwen geldt echter dat meer uren werken geen effect heeft.

Zoals eerder beschreven bij de conclusies heeft neuroticisme een geheel eigen invloed op de relatie verandering in werkstatus en geluk na de geboorte. Neuroticisme dempt het negatieve effect van hetzelfde aantal uren blijven werken en minder uren gaan werken, terwijl een katalyserende werking verwacht werd. Wel versterkt neuroticisme het negatieve effect van stoppen met werken. Juist voor deze vrouwen geldt dus dat het 'fulltime huisvrouw worden zijn' minder gelukkig maakt na de geboorte van het kind. Wellicht zorgen de meerdere rollen (werkende vrouw en huisvrouw) ervoor dat deze vrouwen minder de kans krijgen om zich veel zorgen te maken en beter in staat zijn om met stress om te gaan.

Zoals eerder beschreven heeft gezondheidssatisfactie een negatieve invloed op de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van het kind. Dit negatieve effect verdwijnt bij neuroticisme en nauwgezetheid en lijkt sterker te worden bij extraversie, openheid en verdraagzaamheid. Deze effecten zijn niet te verklaren. Belangrijke kanttekening is dat het hierbij gaat om de tevredenheid met

de gezondheid twee jaar voor de geboorte van het kind en het effect daarvan op de kans om gelukkiger te worden twee jaar na de geboorte van het kind.

5.1.5 Waardoor wordt geluk bepaald?

In hoofdstuk 2 'Theorie' werden twee theoretische beschreven over de vraag waardoor geluk wordt bepaald. De ene benadering gaat ervan uit dat geluk wordt bepaald door 'objectieve' omstandigheden zoals inkomen, een betaalde baan, vrije tijd en sociale relaties. De andere benadering gaat ervan uit dat geluk niet verandert tijdens de levensloop, maar voornamelijk wordt bepaald door genen en persoonlijkheidskenmerken. Een voorbeeld hiervan is de 'set point theory': het geluksniveau is stabiel over de gehele levensloop. Wanneer er een belangrijke gebeurtenis plaatsvindt kan het geluksniveau tijdelijk veranderen, maar op de lange termijn passen mensen zich aan en keert het geluksniveau terug op de oorspronkelijke waarde (Headey & Wearing, 1989: 737; Lykken & Tellegen, 1996: 1989).

Dit onderzoek heeft niet kunnen bijdragen aan de discussie welke theoretische benadering het meest juist is, omdat er gekeken is naar de verandering in geluk van vrouwen twee jaar na de geboorte van het eerste kind. Deze termijn is te kort om uitspraken over beide theorieën te kunnen doen.

Uit onderzoek van Pouwels (2011: 108, 109, 219) bleek al wel dat moeders pas 7,5 jaar na de geboorte van het eerste kind weer langzaam terugkomen op hun oude geluksniveau. Deze resultaten doen vermoeden dat geluk voor een groot gedeelte wel wordt bepaald door 'objectieve' omstandigheden. Dit betekent dat de stelling dat geluk slechts tijdelijk verandert tijdens de levensloop te kort door de bocht is. Tegelijkertijd is het goed mogelijk dat genetische factoren en persoonlijkheidsfactoren wel een grote rol spelen in geluk op langere termijn.

5.2 Wetenschappelijke en maatschappelijke relevantie

Wetenschappelijke relevantie

In eerdere onderzoeken (o.a. Pouwels, 2011) is getracht om de vraag te beantwoorden welke invloed verandering in werkstatus heeft op geluk van vrouwen rondom de geboorte van het eerste kind. In dit onderzoek is hierop voortgeborduurd door te kijken welke invloed persoonlijkheid heeft op deze relatie. Dit omdat uit eerder onderzoek (DeNeve & Cooper, 1998 en Gonzalez Gutiérrez et al., 2004) bleek dat persoonlijkheid een belangrijke invloed heeft op geluk. Dit onderzoek is wetenschappelijk relevant, omdat heeft aangetoond dat persoonlijkheid een grote invloed heeft op de relatie verandering in werkstatus en verandering in geluk van vrouwen na de geboorte van het eerste kind. Tevens laat dit onderzoek zien dat het van belang is om persoonlijkheid mee te nemen als controlevariabele in (longitudinaal) onderzoek naar geluk.

Maatschappelijke relevantie

Zoals in de inleiding al is aangegeven neemt de participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt toe. Veel (politieke) partijen zien dit als een noodzakelijke ontwikkeling om de vergrijzing de komende decennia tegen te gaan. Veel vrouwen maken in de jaren rondom de geboorte van het eerste kind de keuze om door te gaan of te stoppen met werken of om meer of minder uren te werken. Geluk is voor veel mensen een belangrijke maatstaf voor het maken van keuzes. Het is dan ook maatschappelijk

relevant om te weten hoe keuzen ten aanzien van betaald werk rondom de geboorte van het eerste kind per *type* vrouw uitpakt ten aanzien van geluk. Dit onderzoek laat zien dat per persoonlijkheidstype verschillende effecten zichtbaar zijn met betrekking tot de verandering in werkstatus na de geboorte van het eerste kind. Deze informatie zou door vrouwen gebruikt kunnen worden om keuzes te maken ten aanzien van werk nadat het eerste kind is geboren. Daarnaast zouden beleidsmakers de resultaten van dit onderzoek kunnen gebruiken voor beleidsontwikkeling ten aanzien van arbeidsparticipatie voor deze specifieke doelgroepen.

5.3 Beperkingen en vervolgonderzoek

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen. Allereerst is er geen duidelijke verklaring hoe het mogelijk is dat gezondheidssatisfactie twee jaar voor de geboorte negatief kan samenhangen met geluk na de geboorte van het kind. Een vervolgonderzoek naar de invloed van gezondheid op de relatie tussen de verandering in werkstatus en geluk na de geboorte van het eerste kind van vrouwen is gewenst.

Daarnaast is de persoonlijkheid van de vrouwen op één tijdsmoment gemeten. Algemeen wordt aangenomen dat persoonlijkheid na het dertigste levensjaar niet verandert, maar de vrouwen uit deze dataset zijn gemiddeld 27,30 jaar in het jaar van de geboorte (zie bijlage B, tabel 42). In de tussentijd kunnen de persoonlijkheidsstructuren van deze personen wel veranderd zijn. Daarnaast zijn er onderzoeken bekend waaruit blijkt dat door hersenletsel en extreme omgevingsfactoren persoonlijkheden in grote mate kunnen veranderen (zie Swaab, 2010). Wellicht dat ook de geboorte van een kind de persoonlijkheid van vrouwen kan veranderen. Helaas was er geen data beschikbaar om persoonlijkheid op meerdere tijdsmomenten te meten. Mocht deze data in de toekomst wel voorhanden zijn dan is het aan te bevelen om persoonlijkheid voor, in het jaar van en na de geboorte van het kind in het onderzoek te verwerken.

De logistische regressies die zijn gedaan per persoonlijkheidseigenschap gingen uit van de hoogste scores. Er is niet gekeken naar vrouwen die laag scoren. Dat betekent dat er geen uitspraken kunnen worden gedaan over vrouwen die niet neurotisch, introvert, niet nauwgezet, gesloten en niet verdraagzaam zijn. Ook hier is vervolgonderzoek gewenst.

Verder is gekeken naar de kans om gelukkiger te worden na de geboorte van een kind. Door eerder onderzoek (Pouwels, 2011) was al duidelijk dat de gemiddelde vrouw na de geboorte ongelukkiger werd. Een aanbeveling is om een vervolgonderzoek te doen waarbij gekeken wordt wat de kans is om ongelukkiger te worden.

Eerder is al gesteld dat persoonlijkheid effect heeft op het geluk van mensen op langere termijn. In dat kader is het gewenst om te kijken welke invloed persoonlijkheid heeft op de verandering in werkstatus enerzijds en de verandering in geluk anderzijds vijf of tien jaar na de geboorte van het kind in plaats van twee jaar erna. Hiervoor is een grotere dataset nodig, omdat de groep vrouwen die een kind hebben gekregen en twee jaar ervoor en vijf jaar erna zijn gevolgd, klein is.

De dataset kan worden uitgebreid met andere Europese panels, zoals het 'British Household Panel'. Ook is een uitbreiding met panels in de Verenigde Staten, zoals het 'Panel Study of Income Dynamics' of het Australische panel 'Household, Income and Labour Dynamics in Australia Survey' een optie. Dit levert een grotere responsgroep op, waardoor er wellicht ook meer significante resultaten gegenereerd kunnen worden.

Dit onderzoek kan worden uitgevoerd met mannen in plaats van vrouwen. De resultaten van dat onderzoek kunnen worden vergeleken en worden gebruikt als aanvulling op dit onderzoek.

Laatste en tevens belangrijkste aanbeveling is dat in toekomstige onderzoeken naar geluk de variabele 'persoonlijkheid' altijd moet worden meegenomen als controlevariabele. Dit gezien de grote invloed die persoonlijkheid heeft op geluk.

Literatuur

- Baarda, D. B., en De Goede, M.P.M. (2001). *Basisboek Methoden en Technieken*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Campbell, A., Converse, Ph. E, & Rodgers, W. L. (1976). *The Quality of American Life. Perceptions, Evaluations, and Satisfaction*. New York, USA: Russel Sage Foundation.
- Clark, A. E., Diener, E., Georgellis, Y., & Lucas, R. E. (2008). *Lags and leads in life satisfaction: A test of the baseline hypothesis*. *The Economic Journal*, 118, 222-243.
- DeNeve, K.M., & Cooper, H. (1998). *The happy personality: A Meta-Analysis of 137 Personality Traits and Subjective Well-Being*. *Psychological Bulletin*, 124, 2, 1997-229.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2004). *Beyond money: Toward an economy of well-being*. *Psychological Science in the Public Interest*, 5, 1, 1-31.
- Dolan, P., Peasgood, T. & White, M. (2008). *Do we really know what makes us happy? A Review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being*. *Journal of Economic Psychology*, 29, 92-122.
- Easterlin, R. A. (1995). *Will raising the incomes of all increase the happiness of all?* *Journal of Economic Behavior and Organization*, 27, 35-47.
- Edgerton, R.B. (1990). *Quality for life from a longitudinal research perspective*; in *Quality for life: Perspective and issues*; ed. R. Shalock. Washington DC: American Association on Mental Retardation, 149-160.
- Gerlitz, Y.E. & Schupp, J. (2005). *Zur Erhebung der Big-Five-basierten Persönlichkeitsmerkmale im SOEP*. Berlijn: DIW Berlin
- González Gutiérrez, J.L., Moreno Jiménez, B., Hernández, E.G. & Puente, C.P. *Personality and subjective well-being: big five correlates and demographic variables*. Madrid, Spain: Universidad rey Juan Carlos en Universidad Autónoma.
- GSOEP. *German Socio-Economic Panel Study 1984-2008*. (2008/1). Berlijn: DIW Berlin
- GSOEP (2008/2). *Living in Germany, survey 2008 on the social situation of households: Household question form*. Berlijn: DIW Berlin

GSOEP (2008/3). *Living in Germany, survey 2008 on the social situation of households: Individual question form*. Berlijn: DIW Berlin

Heady, B. (2010). *The set point theory of well-being has serious flaws: On the eve of a scientific revolution?* Social Indicators Research, 97, 7-21.

Larssen, Randy J. & Buss, David M. (2005). *Personality Psychology*. New York: Mc Graw – Hill.

Lykken, D., & Tellegen, A. (1996). *Happiness is a Stochastic Phenomenon*. Psychological Science, 7, 186-189.

McLanahan, S., & Adams, J. (1987). *Parenthood and psychological well-being*. Annual Review of Sociology, 13, 237-257.

McLanahan, S., & Adams, J. (1989). *The effects of children on adults' psychological well-being: 1957-1976*. Social Forces, 68, 1, 124-146.

Neugarten, B.L. (1996). *The measurement of life satisfaction*. In: The Meanings of Age. Chicago: The University of Chicago Press

Pouwels, B. (2011). *Work, family and happiness. Essays on interdependencies within families, life events, and time allocation decisions*. Proefschrift. Utrecht: Universiteit Utrecht

SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) (2009), *Emancipatiemonitor 2008*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau

Sterkenburg, P. van (2002) . *Van Dale: Groot woordenboek hedendaags Nederlands (3^e dr.)*. Utrecht: Van Dale Lexicografie

Stutzer, A., & Frey, B. S. (2006). *Does marriage make people happy, or do happy people get married?* The Journal of Socio-Economics, 35, 326-347.

Swaab, D. (2010) *Wij zijn ons brein. Van baarmoeder tot alzheimer*. Amsterdam: Uitgeverij Contact.

Veenhoven, R. (1984). *Conditions of Happiness.*; Dordrecht, The Netherlands: Kluwer Academic, 1984 (reprint).

Veenhoven, R. (1993). *Happiness in nations, subjective appreciation of life in 56 nations 1946-1992*. Rotterdam: RISBO, Erasmus Universiteit.

Veenhoven, R. (2002). *Het grootste geluk voor het grootste aantal*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Ware, J.E. (1993) *SF-36 Health Survey. Manual and interpretation*. Boston USA: The Health Institute, Boston

Bijlagen

- Bijlage A: Geluk
- Bijlage B: Frequenties variabelen
- Bijlage C: The Big 5